

O SIDŽILIMA U GAZI HUSREV-BEGOVOJ BIBLIOTECI

Gazi Husrev-begova biblioteka nedvojbeno je ostala kao najznačajniji čuvar historijske i kulturne građe vezane za osmanski period bosanske historije. Među tom raznovrsnom građom nalazi se i zbirka sidžila sarajevskog šerijatskog suda. U popisu iz Spomenice Gazi Husrev-begove četiristogodišnjice iz 1932. godine stoji da se u biblioteci nalaze 84 sidžila sarajevskog šerijatskog suda i jedan mostarski pod brojem 5. Ta građa nije raznovrsna u smislu u kojem je bila raznovrsna zbirka od 54 sidžila u OIS. Ta zbirka je, kao što je poznato, izgorjela. U njoj su se nalazile sudske knjige, protokoli šerijatskih sudova, po jedan ili više primjeraka, raznih kadiluka u Bosni i Hercegovini iz XVII, XVIII i XXIX stoljeća kao što su mostarski, jajački, ljubuški, tešanjski, zenički, blagajski, travnički, fojnički, gračanički, prusački, prijedorski, duvanjski.¹ Što se

1 V. opširnije H. Šabanović, *Turski diplomatski izvori vezani za istoriju naših naroda*, POF 1, Sarajevo, 1950., str. 129; Fehim Dž. Spaho: *Arhiv Orijentalnog instituta u Sarajevu*, POF XXV/1975. Sarajevo 1977. *Zbirka sidžila* str. 48-49. Treba napomenuti da ipak nije sve izgorjelo i da su sačuvani sljedeći sidžili koji se sada nalaze OIS: *Sidžil mostarskog kadije* /br.4/ iz 1185.-1186. sa kasnijim dodacima iz 1187.-1201/, kadije Ahmed Seida, str. 53.; *sidžil ljubinjskog kadije* /br. 19/ iz 1203.-1204., kadija Abdulah i Nuri Mustafa; *sidžil visočkog kadije* /br. 67/ iz 1161.-1167., kadija Omer, str. 98.; *sidžil travničkog kadije* /br. 30/ iz 1248.-1251./, kadija es-sejjid Ali Riza, str. 78.; *fragmenti dvaju sidžila mostarskog kadije* /br. 2/ iz 1080.-1081. i 1144.-1145., str. 34., oštećen; *odlomci dva sidžila mostarskog kadije* /br. 3/ iz 1092.-1096.-1097. i 1177., kadija Zulfikar Hasan, kadija Ćurčić Alija, str. 74.; *sidžil mostarskog kadije* /br. 7/ sa dva odlomka iz kadijskog sidžila kasnijeg datuma iz 1244.-1249., kadija Murteza-efendića, sin Aburrahima, str. 224+86. Hatidža Čar ima sačuvan i rukopis prijevoda koji je sačinila sidžila tešanjskog kadije iz 1746.g. koji je bio evidentiran u OIS pod brojem 21. Usto je sačuvan i popis spahija bosanskog ejaleta iz 1244.-1245 /br. 68/; OIS je u okviru preuzimanja osmanske građe iz Akademije nauka preuzeo i sljedeće sidžile u prijevodu ili fotokopijama koji su zavedeni u knjigu inventara arhivskog materijala: *Blagajski sidžil* /br.78/ iz 1183.-1202/1769.-1787., str. 125., prijevod; *sidžil nevesinjskog naiba* /br. 81/ iz 1181.-1184/1767.-1770., kopija iz JAZU, Zagreb, str. 165.; *pljevaljski sidžil sa drugim dokumentima* /br. 80/, god. 1221.-1223/1806.-1808., kopija Jazu, Zagreb; *fragmenti stolačkog sidžila* /br. 82/ iz 1248.-1249/1832.-1833., str. 16., kopija iz JAZU, Zagreb; *sidžil Sarajeva* /br. 95/, 18 stoljeće, prijevod; *nevesinjski sidžil* /br. 107/, iz 1181.-1189/1767.-1775., prijevod; *mostarski sidžil* /br.109/, iz 1143.-1146/1730.-1733., prijevod; *blagajski sidžil* /br. 110/, iz 1114/1702., str. 128., regeste; *sarajevski sidžili* /br. 125/, iz 17. i 18. stoljeća, str. 164., kopije s filma br. 119.; *visočki sidžil* /br. 135/, iz 1828.-1829., str. 27,

tiče građe u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, ona ima značaj stoga što posjeduje tri najstarija sidžila iz 16. stoljeća kao i stoga što posjeduje neprekinut niz sarajevskih sudskih protokola od 1762.-1852. godine. Time je obuhvaćen cjelovito jedan period lokalne historije od druge polovice 18. do sredine 19.-og stoljeća. Ta činjenica daje mogućnost za obuhvatnija istraživanja u odnosu na građu koju pružaju fragmentarni sidžili. Značaj čuvanja ovog materijala koji se odnosi na lokalnu historiju Bosne, najviše Sarajeva, sarajevske nahije jeste u tome što se kopije tih sidžila nisu nalazile u Istanbulu kao što je slučaj sa raznim defterima koji su dosada bili uglavnom predmet interesiranja naših naučnih radnika, a koji se odnose na sumarne popise Bosanskog sandžaka.²

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci postoji danas zbirka od 88 sidžila. U Spomenici Gazi Husrev-begove četiristogodišnjice uz navođenje godine i kadije registrirano je 85 sidžila.³ U svom vrlo kratkom popisu Hazim Šabanović je dodao i drugi najstariji sidžil iz 964. i 965/1556.-1558. godine za koji kaže da ga je Biblioteka dobila zaslugom Hamdije Kreševljakovića.⁴ Taj drugi najstariji sidžil, čija je regesta izradio Šabanović,⁵ nije bio registriran zajedno sa ostalim sidžilima, nego se neregistriran čuvao u trezoru Biblioteke. Sada je taj sidžil registriran kao sidžil *Ia* da bi pratio slijed registriranja po godinama starosti kako je u registraciji sidžila objavljenoj u Spomenici navedeno. Smatramo da je potrebno, radi detaljnijeg uvida u stanje sačuvanih sidžila, ukazati i na jedan popis sarajevskih sidžila bez datuma koji se nalazi u arhivskoj zbirci Gazi Husrev-begove biblioteke pod brojem *A-993/TO* a u kojemu je ubilježeno 80 sidžila. U ovom popisu se ne nalazi ubilježen *sidžil I* iz 959/1552.godine, ali se nalazi uveden kao "sicil-i atik" sidžil spomenutog Fadil-paša-zadeta

regeste: *tešanjski sidžil* /br. 202/, 1751.-1781., str. 119.; *tešanjski sidžil* /br. 214/iz 1751.-1781., (uvezano u 42 knjige) prijevod; *sidžil Mula Mestvice Muhameda* /br. 237/ iz 1800.-1848., prijevod; *sidžil zeničkog naiba* /br. 239/, iz 1828.-1838., 1763.-1764., br. 22 i 23, prijevod; *sidžil fojničkog naiba* /br. 243/ iz 1249.-1258/1833.-1842., prijevod; *građa iz ljubinjskog sidžila* /br. 11/, iz 1756., prijevod.

2 Poznato nam je do sada jedino to da se jedan sarajevski sidžil nalazi u biblioteci Turskog historijskog društva u Istanbulu(Nr. Y 514) iz 1693/94 i 1717./Prema H. Šabanović, n.d. str. 131/

3 V. Fehim Spaho, *Gazi Husrev-begova knjižnica u Spomenica Gazi-Husrev-begove četiristogodišnjice*, Sarajevo, 1932., str. 76.-79.

4 V. Hazim Šabanović, n.d., str. 130.

5 V. *Regesta sarajevskog sidžila iz 1555.-58.*, rukopis, Gazi Husrev-begova biblioteka br. 6472. Prof. B. M. Nedjeljković u časopisu Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd X, 1934., str. 190. navodi da se rukopis regesta nalazi u Arhivi Općeg seminara za ihstoriju države i prava na Pravnom fakultetu u Sarajevu.

iz 964. godine. Ovaj sidžil nije bio ubilježen ni u popisu sidžila iz 1912. godine koji je sačinio hafiz-i kutub Hadži Husein-beg Mehmed Akif. Također je u ovom starom popisu registriran sidžil Mehmeda Emina-efendije i Abdurahmana iz 1168.-1169/1754.-55., sidžil Mehmeda Kemaluddina-efendije i Osmana-efendije iz 1130.-1132./1717.-1719., sidžil Mimar-zade Hadži Hafiz Emina-efendije iz 1179.-1180/1765.-1766., sidžil Jahja-zade Ahmeda-efendije iz 1193.-1194/1779.-1780., sidžil Hafiz Hadži Hasana-efendije iz 1194.-1195/ 1780., sidžil Šejh-zade Mehmeda Seida-efendije iz 1222.-1223/1807.-1808. godine. Ni jedan od navedenih sidžila nije registriran u Spomenici niti u popisu iz 1912. a nisu pronađeni ni u biblioteci. Iza sidžila iz 1130-1132. godine stoji bilješka: "Nema 43 sidžila od 1132.-1176/1719.-1762. godine. Kada je u okupaciji izgorjela stara mahkema - sarajevska sudnica koja se nalazila naspram časne Gazi Husrev-begove džamije, vjerovatno su izgorjela 43 sidžila."

Pored sidžila evidentiranih u Spomenici i posebno numeriranih od broja 1-85, pronašli smo još dva sidžila i evidentirali ih kao sidžil 86 i sidžil 87. Sada sa sidžilom iz trezora iz 964.-965. godine čije je regeste sačinio Hazim Šabanović u Biblioteci ima 88 sidžila. Pošto je sidžil iz 964.-865. godine evidentiran kao *Ia* to ima na broju 87 sidžila +1a.

Pabirci iz sidžila i neevidentirani sidžili

Postoji u Biblioteci izjestan broj sidžila ili listova iz sidžila koji su zavodeni u Inventar pojedinačnih dokumenata a koje treba navesti radi potpunosti informacije o stanju ove vrste fonda u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Napominjemo da pabirci iz sidžila koji su dospjeli u ovu biblioteku uglavnom nisu sarajevski.

- Sidžil šerijatskog suda u Maglaju iz 1236.-1244. Poklon Biblioteci od kadije Derviša Buturovića.⁶

- Fragment od dva lista iz jednog sarajevskog sidžila iz 1039.g. koji govori o Gazi Husrev-begovom vakufu.⁷

- Fragment lista iz sidžila nekog šerijatskog suda, vjerovatno travničkog, bez datuma.⁸

6 U GHB, A-3154/TO.

7 U GHB, A-1231/TO.

8 U GHB, A-3275/TO.

- Pojedinačni listovi iz raznih sidžila.⁹
- Jedan list iz sidžila mostarskog šerijatskog suda iz 1120. g.¹⁰
- Jedan list iz nekog sidžila na kom se nalazi popis sidžila raznih kadija sa naznakom vakfija raznih vakifa.¹¹
- Jedan list sidžila šerijatskog suda u Foči iz 983. g. U njemu se nalaze zapisnici o naravnanju za dug, o tapiji na zemlju u selu Dragočava u nahiji Sokol, o jamčenju tutora malodobnoj djeci i o kupoprodajnim ugovorima.¹²
- Fragment od četiri lista sidžila srebreničkog kadije iz 1203. g.¹³
- Jedan list fočanskog sidžila iz 1159. g.¹⁴
- Fragment od četiri lista nekog kadijskog sidžila () od kojih je jedan prazan/ a na kojem se nalazi popis bosanskih timara.¹⁵
- List iz nekog sidžila vezan za sarajevsku nahiju. Ubilježeno nekoliko tezkera i temesuka.¹⁶
- Fragment nekog sidžila iz Foče iz 1073/1662. g.¹⁷
- List iz nekog fočanskog sidžila iz 1221/1806.¹⁸
- Nepotpun sidžil iz Tuzle iz 1054/1644. Ima 36 listova od kojih su neki djelomično oštećeni. Ima sačuvan originalan kartonski povež.¹⁹
- Nepotpun sidžil iz Tuzle iz 1055/1645. Listovi ubilježeni od 37.-69. Nalazi se u kartonskom povezu. Listovi neuvezani i poneki djelomično oštećeni. Radi se o jednom te istom sidžilu kao što je gore navedeni koji je neko razdvojio na dva djela, na jedan iz 1054. i drugi iz 1055. godine i postavio u dva različita kartonska poveza.²⁰

9 U GHB, A-4o94/TO.

10 U GHB, A-2957/TO.

11 U GHB, A-2619/TO.

12 U GHB, A- 2528/TO.

13 U GHB, A-1278/TO.

14 U GHB, A-1287/TO.

15 GHB , A-1409/TO.

16 GHB, A-3991/TO.

17 GHB, A-4o18/TO.

18 GHB, A-4019/TO.

19 GHB, A-4158/TO.

20 Isto.

- Fragmenti sidžila iz Livna/Ihlevne iz 1208/1793.g. Sačuvana četiri lista, neuvezana u kartonskom povezu.²¹

- Fragmenti sidžila ili neslužbene kadijske bilježnice u vidu sidžila bez poveza /određeni ispisani redovi prekriveni/, 13 sačuvanih listova vjerovatno iz 1268/1851./Ubilježeno samo kao 68.g. tj. /12/68.²²

- Pabirci iz mostarskog sidžila iz 1144/1731. godine. Mehak oštećen kartonski povez sa ostacima kožnog hrbata. Tekst ispisan i na koricama. Sidžil ima 30 stranica, od toga šest praznih. Na koricama razne sitne bilješke. Na 12 stranica ispisana vjenčanja. Na pet stranica su ispisani kadijski hudžeti. Na jednoj stranici se nalazi defter salijane od ljetnih prinosa razrezan na mostarska sela. Ima i jedan ferman.²³

U Gazi Husrevbegovoj biblioteci još nalaze se i fotokopije rukopisa regesti sidžila zeničkog naiba iz godine 1170.-73/1756.-59. sa kasnijim bilješkama iz 1177.-78/1763.-64. godine u prijevodu Fehima Dž. Spahe, Sarajevo, mart 1975.²⁴

Detaljniji opis pojedinačnih sidžila²⁵

Svaki sidžil bio je vrijedan za posebnu i detaljnu obradu što bi bio složen i dugotrajan posao. Mi smo ovdje u mogućnosti dati samo katalošku obradu svakog sidžila pošto je zadaća ovog rada predstaviti sve sidžile u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Stoga smo se opredijelili za to da iz pojedinih sidžila navedemo ponešto što je njihova osobenost. Sigurno je, međutim, da je bez detaljnog predstavljanja svakog sidžila teško steći uvid u njihovu pravu vrijednost i pravi sadržaj budući da svaki dokument i svaka bilješka može za nekog istraživača biti interesantna samo po jednoj riječi ili jednom detalju što je nemoguće u jednom brzom i kratkom pregledu predstaviti.

21 GHB, A-4159/TO.

22 GHB, A-4160/TO.

23 GHB, A-4161/TO.

24 GHB, A-145/B; Rukopis regesti čuva se u Istorijjskoj zbirci Muzeja grada Zenice, a fotokopije originalnog dokumenta koji je izgorio u OIS, napravljene novembra 1991. godine nalaze se u posjedu Salih Jalimama. (Usp. Salih Jalimam, *Sidžil zeničkog naiba kao izvor za historiju Zenice*, POF, 47.-48/1997.-98., Sarajevo 1999., str. 127.-143.)

25 Ovaj se opis i popis sidžila odnosi na sadašnje stanje navedenog fonda u GHB. Iz dosadašnjih popisa koji su sačinjeni samo na osnovu godine i kadije teško je odmah uočiti o kom se sidžilu radi, jer pojedini sidžili imaju i više godina i više kadija a često su samo pojedini kadije i pojedine godine bilježene od određenih popisivača. U tom smislu ovaj popis donosi više podataka.

Kao primjer navođenja onog što se podrazumijeva pod uobičajenim sadržajima donosimo sidžil br. 8 gdje najviše ima ostavinskih deftera (58), bujuruldija (16), fermana (7), deftera hrane (5), in'amat deftera (3), berata (2), deftera taksit poreza (2).

Sidžil 1: Iz 959/1551-52. je nepotpun Kadija nepoznat. Ima 62 stranice. Šir.21,5cm, duž. 32cm. Iz ovog sidžila sačuvano je nešto dokumenata koji su zalijepljeni na listove knjige. Knjiga ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Stranice 1-20, 23-26, 33-36, 43-62 su neispisane. Dokumenti su ubilježeni samo na stranicama od 21-42. Ovaj sidžil kao i svi ostali izuzev sidžila pod brojem 5 iz 1765-68.godine /mostarski sidžil/ bilježi predmete vezane za sarajevski kadiluk. U ovom sidžilu nalaze se prijepisi najznačajnijih zakladnica vakufnama iz tog vremena a to su Kemal-begova vakufnama i Kemalbegov testament-vasijetnama²⁶ te vakufnama Gazi Husrev-begove supruge Šahdidar.²⁷ Vakfiju Kemal-bega²⁸ su potpisali: Mevlana Muhjuddin, imam, Muhamed Hilmi, muderris, Muhjuddin, imam, sin Kasimov, Alauddin sin Nesuha, imam, Hadži Hasan al-Firuzi, Čauš Šudža sin Abdullah, Hadži Mahmud, znalac, Osman sin Mahmuda, muderris. Pored gore navedenih značajnijih dokumenata tu se nalazi nekoliko bilježaka poput bilješke o prodaji zemljišta Memije, sina Hasanova, iz džemata mesdžida Sarač Ali u Sarajevu, Kasimu, sinu Huseinovu.

Sidžil 1a:²⁹ Iz 963/1556.-57. i 965/1558.³⁰ godine. Ima originalan kožni povež. Stranica 446. Šir. 21,5cm, duž. 31,5cm. Uglavnom sadrži ubilježene kadijske hudžete. Ovaj se sidžil u popisu sidžila bez datuma pod brojem A-995 navodi kao stari sidžil Fadil paša-zadeta. Tu su ubilježeni predmeti sa potpisom kadija raznih kadiluka: Mehmed, sin Husama, kadija u Edrenama/str. 89/, Mustafa, ovlašten za kadiluk Zvornik/23/, Mehmed, ovlašćen za kadiluk Belgrad/str. 273/, Musa, sin Mahmuda, kadija u Ljubuškom /str. 311./ i drugi.

26 Ovu vasijetnamu preveo je S. Kemura u djelu *Javne muslimanske gradevine u Sarajevu*, str. 260.

27 Prevedena u Vakufname iz BiH, XV i XVI vijek, Sarajevo, 1985., str. 73.

28 Sidžil 1, str. 30.

29 Ovaj sidžil se nalazio u trezoru i nije nikada bio zaveden pod brojem niti ubilježen u Spomenici. Stoga smo mu odredili broj 1a da bi registracija sidžila tekla poznatim redom i prema godinama izdavanja.

30 Regeste izradio H. Šabanović, v . br. 49.

Sidžil 2: 973. /1565.-58. godine. Ima isprava i iz 972.-974.g. Kadija nije naveden. Ima 468 stranica, 20 praznih stranica, zadnji list malo oštećen. Povez je kartonski sa kožnim hrbatom. Dimenzije: Šir. 25cm, duž. 31cm. Sadrži uglavnom razne sitne tekuće predmete. Iako je ovaj sidžil vrlo obiman, on ne sadrži nijedan prijepis dokumenata centralnih vlasti kao što su berati, fermi, bujuruldije a niti sadrži vakufname.

Na prirodu materijala koji se nalazi u ovom sidžilu značajno upućuje rad Avde Sućeske: *Vakufski krediti u Sarajevu prema podacima iz sidžila sarajevskog kadije iz godine 973.9 i 974/1564, 65 i 66*³¹ kao i rad Muhameda Mujića: *Položaj cigana u jugoslovenskim zemljama pod osmanskom vlašću*.³²

Sidžil 3: Godina 1119., 1120. i 1121/1707.-1708.-1709.³³ Stranica 101. Šir. 10cm, duž. 29,5cm. Tekst je ubilježen i na koricama. Povez je od mehkog kartona bez uobičajenog kožnog hrbata. Rukopis je neuredan i sasvim sitan Ima mnogo ubilježenih pa prekrivenih predmeta, uglavnom sitnih tekućih poslova. Moglo bi se zaključiti da se radi o bilježnici naiba u koju je upisivao registracije stranaka i predmeta koje su stranke podnosile sudu. Na početku nije navedeno ime kadije. S obzirom da u *Spomenici* stoji da sidžil pod brojem 3 sadrži nekoliko vakufnama i dosta sitnih tekućih poslova, jasno je da se ne radi o istom sidžilu. Sidžil (bilježnica) koji je nama dostupan pod brojem 3 jeste ovaj sa datumima iz 1119., 1120. i 1121.godine. U tom sidžilu, bolje rečeno bilježnici naiba, nema vakufnama niti bilo kakvih drugih značajnijih dokumenata.

Sidžil 4: 1140. i 1141./ 1727.-1728. Stranica: 104. Šir.10,5cm, duž. 26,5cm. Ima tvrd kartonski povez sa kožnim hrbatom. Rukopis je vrlo uredan. Stranice 1. i 104. sadrže sitne registracije raznih predmeta. Na stranicama 2-83. ubilježena su pisma i ostavinski defteri, od toga do stranice 66. uredno su ispisani ostavinski defteri sa datumima 1140. i 1141. godine. Na navedenim stranicama nema ubilježenog nijednog drugog predmeta. Od stranice 67.-83. te na stranici 93. ubilježena su razna pisma. (Npr. na str. 72. ubilježeno je pismo (arzuhal) upućeno rumelijskom kaziaskeru Abdurrahimzade Jahja-efendiji, te pismo glavnom pisaru (reis ul-kuttab) Dami-efendiji; pismo Asim-efendije upućeno Isa-efendiji u Istanbulu/str. 75/; pismo na str. 76. potpisao od

31 POF 4445/1994-95, Sarajevo 1992., str. 99.

32 POF, II-IV, 1952, str. 537. Mujić u ovom radu kaže: "Najdragocjenije podatke za ovaj rad smo našli u sidžilima sarajevskog suda a specijalno u sidžilu iz 1564-65.g."

33 U *Spomenici* n.d. str. 77 navedena godina 1112/1700. Nema navedenog kadije.

kadije Isa-a iz Sarajeva a upućeno nekom od istanbulske uleme. Pismo na str. 77. koje je upućeno istanbulskom muderrisu Abdullah-efendiji potpisao je Mustafa, ovlašćen za grad Sarajevo. Na str. 11 stoji potpis ispod jednog ostavinskog deftera: *Ibrahim al-kadi ve'l-kassam Saraj-Bosna*. Na str. 42. ispod jednog ostavinskog deftera je napisano: *Ibrahim muvella hilafeten ve al-kasam al-askeri bi medineti Saray-Bosna*. Pismo upućeno rumelijskom teskeredžiji Mehmeda Hajrullah-efendiji na str. 78. potpisao je Mustafa poznat kao Kirgevizade??, (*el-muvella hilafeten bi dar al- džihad bi medineti Saray-Bosna*.) Stranice 84., 86.-92., 94.-96., 100.-102. su neispisane. Na stranici 97. navodi se ime sarajevskog kadije Fehmi Mustafe, a na stranici 98. upisana je dova. Stranica 99. sadrži popis knjiga. Na stranici 103. ubilježen je defter troškova službenika neke džamije.

Sidžil 5: Godina 1180. 1182/1766.-1768.: Stranica 158. Duž. 32cm. Kao kadija ubilježen je mostarski kadija Ahmed. Korice su ispisane. Na stranici 25. nalazi se potpis mostarskog kadije Ibrahima. Također se kao mostarske kadije potpisuju i kadije odnosno naibi Hafiz Mehmed i Derviš Mehmed te Kišlaki-zade Rušdi Sulejman-efendija. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom i paginirane ispisane korice. Na stranicama 1.-2., 156.-158. ubilježeni su sitni predmeti. Stranice 3.-4., 27., 41., 68. su neispisane. Na stranici 5. je ubilježena murasela Ahmeda, kadije u Mostaru upućena Kišlaki-zade Rušdi Sulejman-efendiji kojom od početka džumade'l-ula 1179. godine prenosi na njega kompetenciju da preuzme šerijatske poslove mostarskog kadiluka gdje je on postavljen na visoki položaj/*ber vechi mensab*. Na stranicama 6.-155. ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. U ovom sidžilu bilježenje vjenčanja nije razdvojeno od bilježenja drugih predmeta.

Sidžil 6: Ima originalan i lijep kožni povež. Kadija nije naveden. Stranica 165., šir. 10,5cm, duž. 29 cm. Od stranice 1-28. na prepisanim ispravama nisu navedeni datumi. Te isprave predstavljaju, uglavnom, dokumenate kao što su razne vrste murasela/*tahsil* murasela, *ta'zir* murasela, *tenbih* murasela, murasela za postavljanje mutevelije, murasela koja se izdaje od strane vakufa na zakup, murasela za obraćanje kajmakamu, *ihzar* murasela, *nijabet* murasela kojom se u određenu nahiju produžava nijabet s tim da među stanovništvom određene nahije provodi šerijatske odredbe, primjeri obrazaca za sklapanje braka, primjeri hudžeta /*kasas hudžet*, *vasi hudžet*, *kešf hudžet* i slično. Od stranice 28.-165. na većini dokumenata postoje datumi. Na stranicama 29., 55.-62., 70. upisane su

registracije raznih sitnih predmeta, kao što su registracije jemstva i zastupnika. Stranice 63.-68., 41., 43., 54. su neispisane. Na stranici 42. upisan je recept za neki lijek a na stranici 69. dova. U ovom sidžilu-bilježnici nema bujuruldija, fermana. Budući da ima dosta službenih akata koji imaju datum i vrijednost vjerodostojnih dokumenata iz 1166.-1177/1753.-63. godine, ova bilježnica može ostati u kodifikaciji sa ostalim sidžilima. Ova bilježnica naiba sadrži registracije stranaka koje su pristupale sudu kao i registracije njihovih predmeta.

Sidžil 7: Godina 1177.-1183./1763.-1769. U ovom sidžilu na stranici 52 ima ubilježeno vjenčanje godine 1204. Stranica. 126. Šir. 15cm, duž. 32cm. Neugledan. Ima povez kartonski s kožnim hrbatom. Sadrži i razne sitne bilješke, lična pitanja, vjenčanja. Ovaj sidžil predstavlja sidžil fojničkog naiba. Na stranici 17. ispod pisma upućenog Husein-efendiji potpisan je kadija Mehmed Said Muslim-zade, kadija u gradu Saraj-Bosna. Na stranici 28. ubilježen je kadijski ilam koji je potpisao kadija Husein, kadija i naib u nahiji Fojnica i Kreševo. Na stranici 50. stoji potpis Mehmeda Zihnije, kadije u gradu Saraj-Bosna. Na stranici 51. ispod hudžeta iz 1177. godine stoji potpis Mehmeda, kadije u Saraj-Bosni. Na istoj stranici ubilježen je ilam iz 1179. godine upućen naibu fojničke nahije sa potpisom Ibrahima, kadije u Saraj-Bosni. Na stranici 74. potpisao je arz i ilam Hafiz Mustafa, kadija u nahiji Fojnica. Na stranici 94. ilam fojničkom naib-efendiji potpisao je Mu'min, kadija u Saraj-Bosni. Ovaj sidžil, kao i kasniji sidžili, sadrži pored sitnih bilješki i vjenčanja veliki broj fermana, bujuruldija, kadijskih ilama i hudžeta. U sidžilu ima najviše fermana i bujuruldija. Evidentno je da u odnosu na druge kasnije sidžile ovaj sidžil sadrži neznatan broj ostavinskih deftera. Predmeti u ovom sidžilu su pomiješani. Sitne bilješke i vjenčanja nisu izdvojena kao što je slučaj kod sarajevskih sačuvanih sidžila iz 18. i 19. stoljeća

Na osnovu gore navedenog opisa, na osnovu toga što zahvaća period od pet godina i što godine ne idu hronološkim redom nego najčešće su navedeni predmeti po godinama vrlo izmiješani /npr. iza 1182. dolazi 1177. /, te na osnovu velikog broja navedenih kadija kao i na osnovu nerazdvojenih sadržaja, jasno je da se radi o bilježnici sidžilu naiba.

Sidžil 8: Godina 1180. i 1181/1766.-1767. Kadija Abdul Mumin Hulusi-efendija, sin Omera, muderris iz medrese Alajije. Ima 204 stranice. Šir. 16 cm, duž. 43,5 cm. Ima nepaginirane ispisane korice na kojim su ubilježena jemstva i druge razne sitne bilješke. Povez je katronski sa

kožnim hrbatom. Na stranicama 1.-2., 200.-201. ubilježene su razne sitne bilješke. Na stranicama 3.-62., 77.-158. ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. Stranice 63.-76., 109.-178., 198., 203.-204. su neispisane. Na stranici 199. ubilježeni su dokumenti o postavljenju kadije. Na stranicama 179.-197., 202. ubilježena su vjenčanja.

Sidžil sadrži prijepise bujuruldija/npr. Bujuruldiju Mehmeda kajmakama, valije kadiluka Ozu, od 22 mjeseca zilhidge 1180./str. 17/, bujuruldiju Ahmed-paše, fermene, deftere zehire /str. 14 i 15, 17 npr/ izdate po naredbi ranijeg bosanskog valije Kopruluzade Hadži Ahmed-paše, defteri dnevnih potreba u hrani/zehair defter/ kapiždibaše Ibrahim-bega /str. 16/, berate poput berata /str. 8/ o postavljenju muderrisa sejjida Abdullaha iz Amasije uz platu od 30 akči dnevno s tim da mu se plata daje iz bosanske ciganske džizje i da novac uzima iz ruku sakupljača džizje/džizjedara, ostavinski spisi poput ostavinskog deftera stanovnice Hadži Huseinove mahale Zejneb, kćeri Ibrahimove/str. 9/, stanovnika Sagrački Mahmudove mahale Alibaše, sina Hadži Mehmedage str. 10./, te stanovnika Varoš-mahale Nikole, sina Riste/str. 11./

Sidžil 9: Godina 1182. i 1183./1768.-1769. Kadija Es-sejjid Ali-efendija³⁴ i Isa-zade Ismail-efendija. Stranica 134. Dimenzije: Šir. 16,5 cm, dužina 46cm Korice su paginirane i ispisane. Ima kartonski povež s kožnim hrbatom. Na stranicama 1.-2. upisane su razne sitne bilješke.³⁵ Stranica 1. sadrži razne bilješke i zaključenja braka.³⁶ Stranice 3., 20.-41., 132.-133. su neispisane. Vjenčanja su ubilježena na stranicama 4.-19., 134. Na stranicama 42.-131. ubilježeni su razni uobičajeni predmeti: ostavinski defteri, bujuruldije, fermeni. Nema ubilježenih dokumenata o postavljenju kadije. Kad su u pitanju zaključenja braka spominju se stanovnici sljedećih mahala i sela:

M. Gerdeni Hadži Huseina, m. Mehmed-bega, selo Rakova Noga str. 4/; selo Rakovica, mahala Havadžezade H. Mustafe, m. Balizade, m. Peltek Husamuddin, m. Mula Arab džedid, selo Ledić, m. Havadžezade

³⁴ U Spomenici stoji podatak da je Ali-efendija kadija u Ufi.

³⁵ Primjer: U blizini grada Sarajeva u Koševu je pronađeno jedno goveče i predato Mehmedbaši, eminu bejtu-l-mala te mu je za svaki dan određena nafaka od 4 pare dnevno (tekst na nepaginiranim koricama prije stranice 1)

³⁶ Primjer: Novi muž Ciganin Mustafa, sin Alije, iz mahale Hadži Turhan i njegova nova žena Ciganka Radija iz spomenute mahale su pristupili šerijatskom sudu i zaključili brak uz mehri muedždzel, 5. zilkade 1182.g.

H. Ahmeda str. 5/; m. Sinan-vojvode, m. Lojo-zade, m. Haladž Davud, m. Mimar Sinana, m. Hadži Sejjid-bega, m. Berkuša, m. Duradžik, m. Davud čelebi, selo Podkraj, m. Abdul Halim-age/str. 6./; m. Jakub-paše, m. Mufti Sulejmana, m. Terzibaše, selo Kakna, selo Osinić, selo Pazarić, m. Dajanli H. Ibrahim, m. H. Idriz, m. H. Pišman, m. Jahja-paše, selo Ulištović, džemat Višnjica, m. Kemaluddin-bega, selo Bioča, selo Zeniča, m. Iskender-paše, m. Hadži Mustafe /str. 7./; m. Kodžazade H. Ahmed, m. Kara Ferhad, m. Pehlivan Hasan, m. Topal H. Mustafe, m. Hadži Ahmeda, m. Kasim Katiba, m. Kebkebir, selo Hadžilli, m. H. Idriz, m. Armagandži Sinana /str. 9./; m. Ahmed čelebije /str. 10./, selo Kiriloglavica (??), m. Kjose Sinan, m. Davud Čelebije, selo Isvraka, m. Ojandži-zade, m. Gazgani H. Alije, m. Ašik H. Memije, selo Brest, selo Brisča, m. Dajanli H. Ibrahim, m. Bali-zade, m. Debbag hane, m. Vekil Hardža, m. Uskudari Ahmed Čelebije, selo Ivakovo, m. Hunkjar, selo Koševo, m. Kučuk Katib, selo Černotina (str. 11); selo Podovnica, m. Kovači, m. Pehlivan Hasan, m. Mehmed-beg, m. Tokmo-zade, m. Šejh Ferruh, m. Kečedži Sinan, m. Jahja-paše, m. Hadži Hajdar, m. Bakir Baba, m. Debbag Sulejman, m. Mimar Sinan, m. Nesr-zade (??), selo Glavogodina, m. H. Idriz (str. 12.); m. Kemal-beg, m. Kasab-zade H. Ibrahim, m. Komatin, m. Balizade, m. Sarač Ali, m. Bozadži-zade, m. Čokadži Sulejman, m. Čoban Hasan, m. Mula Arab Atik, selo Črna Rika, m. Sagr Hadži Ali. (str. 18.-19.).

Na stranici 50. ovog sidžila nalazi se, pored još nekoliko fermana u ovom sidžilu, ferman novog sultana Abdulhamid-hana

Sidžil 10: Godina 1176.-1177 / 1762.-1763. Sidžil broj 10 je stariji od sidžila broj 7 ali je ovako od početka zaveden u katalog pa mislimo da nije uputno mijenjati već uobičajene nazive sidžila po brojevima. Kadija Mehmed³⁷ Zihni-efendija. Stranica 148. Šir. 14,5cm, duž. 42 cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dupla. Ovdje je prihvaćena paginacija označena crvenom tintom. Na stranicama 1., 146.-148. upisane su sitne registracije. Stranice 2.-3., 35.-47., 90.-104., su neispisane. Na stranicama 4.-34., 48.-89., 140.-141. ubilježeni su razni uobičajeni predmeti kao što su arzuhali, fermani, ostavinski defteri. Na stranici 48. nalazi se samo pečat i potpis kadije Mehmeda Zihnije. Na stranicama 105.-139., 142., 144.-145. ubilježena su vjenčanja. Na stranici 143. ubilježena je zahvala Bogu, ferman o postavljenju Mehmeda Zihni-

³⁷ U Spomenici. n.d. str. 77. stoji Muhamed.

efendije, bujuruldija ili zapečaćeno pismo rumelijskog kazaskera Osmana Pirije kojom mu naređuje da od početka safera 1176. godine preuzme kadijsku dužnost. Na stranici 26. ubilježena je kratka zahvala kadije Bogu i murasela kadije Mehmed Zihnije upućena njegovom amidži kojom na njega prenosi funkciju naiba u glavnoj sudnici od početka mjeseca zilkadeta 1176.godine.

Sidžil 11: 1184/1770. godina. Kadija Ibrahim al- Kibrisi, bivši sofijski kadija. Stranica 188. Šir. 15cm, duž. 43cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicama 1., 3., 188. upisane su registracije sitnih predmeta. Na stranicama 4.-84., 86.-156. ubilježeni su uobičajeni dokumenti među kojima su na stranicama 26.-84. upisani ostavinski defteri.. Stranice 85., 157.-168. su neispisane. Na stranicama 2, 169-186 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 187 zavedeni su uobičajeni dokumenti o postavljenju kadije.

Poslije stranice 86. nalaze se defteri, hudžeti, ostavinski defteri, bujuruldije/Muhsin-zade paše/, pisma/npr. pismo sa potpisom Abdullah Aga-zade iz kadiluka Timur Hisar /str. 124./, na stranici 124. nalazi se Osmanov ostavinski defter iz sela Malešići, na stranici 127. nalazi se temesuk za mutevelijsko mjesto od sejjida Kasim-efendije kao i drugi brojni predmeti slični navedenim. U ovom defteru na stranici 187. nalazi se ubilježen ferman iz 18. zilkadeta 1183. upućen bivšem sofijskom kadiji Kibrisi Ibrahimu kojim se naređuje da od početka muharrema 1184. godine preuzme dužnost, zatim zapečaćeno pismo/muhurlu mektub rumelijskog kazaskera Šerif-zade Mehmeda sa istim navodima kao u navedenom fermanu. Na stranici 142. nalazi se ferman od sredine safera 1184. godine upućen naibu šerijataskog suda u Bosna-Brodu Sulejman Rušdi-efendiji, te pismo koje predstavlja potvrdu kadijskog postavljenja od rumelijskog kazaskera Šerif-zade es-sejjida Mehmeda.

Sidžil 12: Godina 1183/ 1769. Kadija Trabzoni Ismail-efendija. Stranica 118. Šir. 15,5 cm, duž. 44cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicama 1-73. ubilježeni su razni uobičajeni predmeti kao što su kassam defteri /npr. Kassam defter Hadži Husein Polo-zade na stranici 54., hudžeti, bujuruldije, fermanni i drugo. Stranice 74.-98. su neispisane. Na stranicama 99.-118. ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 13: Godina 1185./1771. Kadija je muderris Tusijevi Ismail-efendija. Stranica 110. Šir.: 16,5cm, duž. 43,5cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka. Ovdje važi paginacija označena crvenim mastilom. Korice su nepaginirane i ispisane

registracijama raznih sitnih predmeta. Na stranicama 1.-3., 107.-108. upisane su, uglavnom, registracije sitnih predmeta. Na stranicama 4.-76. ubilježeni su uobičajeni predmeti kao što su bujuruldije, ostavinski defteri, kadijski hudžeti (npr. hudžet koji se odnosi na Dženneti-zade Mustafu, str. 17.; manji broj fermama, npr. na stranici 34., 41., 67...; vakufname, npr. vakfija Džino-zade Hadži Mehmed-age na stranici 18.; berati, npr. berat spahije Omera iz sela Hadžilli, str. 17.). Stranice 77.-86., 106. su neispisane. Na stranici 109 ubilježen je kratak ferman ilam od 6. zilkadea 1184. godine, pismo-muhurlu mektub rumelijskog kazaskera Salih efendi-zade Mehmeda Emina. Na stranicama 87.-105., 110. ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 14: Godina 1186.-1187./ 1772.-1773. Kadija bivši kadija Lefkoše Izmiri Mehmed³⁸ Emin-efendija. Stranica 120. Šir. 16,5cm, duž. 45 cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Korice su nepaginirane i ispisane registracijama raznih sitnih predmeta kao što su registracije jemstva te registracije o izgubljenoj i pronađenoj stoci. Na stranicama 1.-3., 120. upisane su registracije sitnih predmeta i vjenčanja. Na stranicama 4.-98. upisani su uobičajeni predmeti (npr. na stranici 40.-44. nalazi se in'amat defter koji se odnosi na zimski taksit, na stranici 80. ima berat imama iz Višnice, na stranici 54. govori se o vakufu koji je uvakufio merhum Šejh Hadži Hasan-efendija iz mahale Čokadži Sulejman, kao i drugi slični predmeti uobičajeni za sidžile 18. i 19. stoljeća). Na stranicama 99.-115., 119. upisana su vjenčanja. Na stranici 116. ubilježen je tarih. Na stranici 117. upisani su uobičajeni dokumenti o postavljenju kadije. Stranica 118. je neispisana.

U ovom defteru ćemo ukazati na fermame: npr. po jedan ubilježen ferman nalazi se na stranicama 89., 91., 92., 95....19., 26., 27., 30., te po 2 fermama na stranicama 47., 65., 78., 80., 82., 83., 85., 86.../ Ovaj popis fermama pokazuje koliko se u jednom sidžilu od 160. stranica prosječno nalazi ubilježenih fermama. Na stranici 77. ubilježen je šerijatski hudžet potpisan od kadije Mahmuda u kadiluku Bogurdelen/Šabac.

Sidžil 15: Godina 1187. i 1188./1773.-1774. Kadija Edirnevi³⁹ es-selijid Ahmed-efendija. Stranica 136. Šir. 16 cm, duž. 45cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Korice su nepaginirane i ispisane bilješama.

³⁸ U Spomenici n.d. str. 77. stoji Muhamed.Emin Izmiri.

³⁹ U Spomenici.n.d. str. 77. pogrešno stoji Ahmed Urnevi.

Na stranici 1 ubilježeno je pismo rumelijskog kazaskera Damad-zade Mehmeda Murada gdje se nalaže kadiji da se od 2. ševvala 1187. godine na njegov prenosi dužnost da obavlja poslove kadije. Na stranicama 2.-95., 97.-104. ubilježeni su uobičajeni predmeti (fermani, ostavinski defteri, hudžeti.../ in'amat defteri /npr. na str. 75.-78./, bujuruldije/npr. bujuruldija Ali-age, bosanskog kethude na str. 5., 6., 26., 3. bujuruldije na 28 stranici kethude Alije, kajmakama ejaleta Bosna, str. 98 bujuruldija kajmakam Ali-paše, bosanskog valije, str. 62 bujuruldija Hasan-paše, valije Kustendila, bujuruldije glavnog bevvaba /ser bevvabine/ Ibrahima, kajmakama vilajeta Bosna na str. 56., 59., 61. Na stranici 17. nalazi se ferman sa ovjerom/mutabik li aslihi/ Hadži Mustafe, kadije u gradu Rusčuku. Na stranici 13. nalazi se ferman o postavljenju ferraša uz platu od dvije akče dnevno i nazira također sa dvije akče plate dnevno u džamiji koju je sagradio Iskender-paša (9. šaban 1187.) Na stranici 96. ubilježen je ferman o postavljenju bivšeg kadije Lefkoše Mevlana es-sejjid Ahmeda, od 6. zilkadeta 1186. godine. Stranice 105.-118, 134. su neispisane. S druge strane deftera, kao što je i uobičajeno, od stranice 119.-136. ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 135.-136. upisane su sitne bilješke koje se npr. odnose na raspodjelu mesa ili izgubljenju stoku

Sidžil 16: Godina 1188.-1189/1774.-1775. Kadija: Fejzullah-efendi Lutfullah-zade.⁴⁰ Stranica 199. Šir. 15,5cm, duž. 44,5cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom.

Na stranici 1 i 3 upisane su sitne bilješke koje se npr. odnose na stoku, na esnaf i drugo. (Na stranici 1 pored imena kadije stoji i potpis *Šakir Mustafa el-katib eš-šejh Abdullah Kurevi-zade.*) Stranice 2, 169.-175., 194.-195. su neispisane. Na stranicama 4.-168. ubilježeni su razni predmeti uobičajeni za sidžile/bujuruldije, fermani, ostavinski spisi, arzuhali, ilami, hudžeti/. Na stranici 193. (ili 5) unesen je pečat kadije Fejzullah-efendije. Na stranicama 192-193 (ili 4-5, prema paginaciji stranica sa druge strane) ubilježen je ferman o postavljenju spomenutog kadije i potvrda - pismo od rumelijskog kazaskera: Mehmed Murada i Salih efendi-zade Mehmeda Emina da vjenčanja su ubilježena na stranicama 176.-191., 196.

Sidžil 17: Godina 1189. i 1190/1775.-1776. Kadija: Musedži-zade Abdulaziz-efendija.⁴¹ Stranica 200. Šir. 15,5cm, duž. 41cm. Ima kartonski

⁴⁰ Lutfullah efendi hafidi Fejzullah-efendija.

⁴¹ U Spomenici Abulaziz Hafiz Musedži-zade. Na sidžilu napisano: Hafid-i Musedži-zade Abdulaziz efendi.

povez sa kožnim hrbatom. Na stranici 1 ubilježene su bračne razmirice i razvjenčanja. Na stranicama 2-3, 198 navedene su bilješke o raznim tekućim sitnim predmetima. Na stranicama 4-5 ubilježeni su predmeti vezani za postavljenje kadije: (ferman o postavljenju, kadijsko pismo upućeno Salih efendi-zade Mehmedu, rumelijskom kazaskeru, pismo Mustedži-zade, kadije u Saraj-Bosni upućeno Omer-efendiji, pismo potvrda postavljenja rumelijskog kazaskera es-sejjid Mehmed Šerifa, pismo kadije Mustedži-zadeta sinu Abdullah-efendije na kojeg prenosi kadijsku dužnost.) Na stranicama 6-172 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 173-175, 199 su neispisane. Na stranici 176 stoji samo potpis i pečat kadije u Saraj Bosni, Abdulaziza. Na stranicama 177-197, 200 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 18: Godina 1190. i 1191./ 1776.-1777. Kadija Ismail paša-zade Mehmed⁴² Emin-efendija. Stranica 262. Šir. 22,5cm, duž. 65cm. Ima tvrdi kartonski povez s kožnim hrbatom, dobro očuvan. Na stranicama 1-2, 261-262 upisane su sitne registracije (vjenčanje, jemstva i slično). Stranice 3-13, 189-190, 203-243, 258, 260 su neispisane. Na stranicama 14-188, 191-202 upisani su uobičajeni predmeti. Na stranicama 244-257 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 259. upisani su uobičajeni dokumenti o postavljenju kadije. Na str. 198 je ubilježena zahvala, pismo murasela kadije Ismail paša-zade Mehmed Emina Omer-efendiji gdje ga postavlja naibom u Saraj-Bosni. Spomenuti Omer Rifdi-efendija potpisan je ispod dijela koji se odnosi na bilježenje vjenčanja. Najviše ima ubilježenih ostavinskih deftera i kupoprodajnih ugovora, skrbničkih isprava, ilama, berata, fermana i bujuruldija.

(Primjeri nekih predmeta: Str. 46-49 popis vlasnika čifluka u Sarajevu od 23. muharrema 1191.godine. Na stranici 118 ubilježen je defter troškova za opravku tvrđave Saraj-Bosna. Bujuruldije bosanskog valije silahdar Mehmed-paše iz 1191. ubilježene su na stranicama: 25, 31., 104., 120., 121. a na stranici 145 ubilježene su četiri bujuruldije. Fermani su upisani na str. 55, 66, 77, 80, 81,94, 116, 128, 151, 170, 173, 174, 189, 190, 198. Na stranicama 162-165 upisani su ostavinski defter stanovnika Haseki mahale Hadži Ibrahima-efendije, sina Hadži Duraka.

Sidžil 19: Godina 1191. i 1192./1777.-1778. Kadija es-sejjid Mehmed⁴³ Lubbi-efendija, raniji kadija Kajserije. Stranica 222. Šir.

42 U Spomenici Muhamed Emin Ismail-paša-zade.

43 U Spomenici Muhamed Lubbi.

16,5cm, duž. 45, 5cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicama 1-3, 221 upisane su registracije sitnih predmeta. Na stranicama 4-194 ubilježeni su uobičajeni dokumenti. Stranice 195-204, 220 su neispisane. Na stranicama 218-219 upisani su dokumenti o postavljenju kadije (ferman, potvrda rumelijskog kazaskera Durri-zade Mahmuda. Na stranici 5 nalazi se pismo Mehmeda Es'ada upućeno kadiji Mehmeda Lubbi-efendiji.) Na stranicama 205-217, 222 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 20: Godina 1192. - 1193. / 1778.-1779. Kadija je bivši beogradski kadija Sandukli Mehmed-efendija.⁴⁴ Stranica 149. Širina 16,5cm, dužina 44cm. Ovo je jedan od rijetkih sidžila koji ima potpuni kožni povež. Na stranicama 1, 3, 147-149 ubilježene su registracije sitnih predmeta. Na stranicama 4-117 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 2, 118-132 su neispisane. Na stranicama 133-145 ubilježena su vjenčanja.

Na stranici 146 ubilježen je ferman od 27. redžeba 1192. godine te pismo rumelijskog kazaskera Durri-zade Ataullaha.

Sidžil 21: Godina 1195. i 1196. / 1781.-1782. Kadija je Numan Debbag-zade. Šir. 18cm, duž. 49cm. Ima originalan kožni povež sa ukrasima. Korice su nepaginirane i imaju ubilježene registracije sitnih predmeta. Sidžil ima 188 stranica. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija naznačena crvenim mastilom). Na stranici 1 upisan je ferman o postavljenju kadije Numana i kopija pisma o potvrdi kadijskog postavljenja rumelijskog kazaskera Mehmeda Arifa. Na stranicama 2, 184-188 ubilježene su registracije raznih sitnih predmeta. Na stranicama 3-158 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 159-168 su neispisane. Na stranicama 169-183 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 22: Godina 1196. i 1197. / 1781.-1783. Kadija je muderris Erzurumli Abdullah-efendija. Stranica 296. Šir. 16,5cm, duž. 45cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na nepaginiranim ispisanim koricama uvedene su registracije sitnih predmeta. Na stranicama 1, 3 ubilježene su sitne registracije. Stranice 4-20, 283, 286 su neispisane. Na stranicama 21-282 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 284-285 ubilježen je ostavinski defter. Na stranicama 2, 287-296 ubilježena su vjenčanja. Nema ubilježenih predmeta vezanih za postavljenje kadije. Na stranici 160 nalazi se potpis kadije: Ahmeda, sina Hadži Osmana, zaduženog da bude kadija u gradu Saraj-Bosna.

44 U Spomenici Muhamed.

Sidžil 23: Godina 1197. i 1198./ 1783.-1784. Kadija je muderris es-sejjid Abdurahman-efendija. Stranica 168. Šir. 18,5cm, duž. 52cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-3, 168 ubilježene su uobičajene registracije sitnih predmeta. Stranice 4-7, 114-130 su neispisane. Na stranicama 8-113 upisani su uobičajeni predmeti. Na stranicama 131-165 upisana su vjenčanja. Na stranici 166 upisane su stvari Uskuplu Mula Osmana koje su ostale u dućanu Cigić Muharem-efendije. Na stranici 167 ubilježeni su dokumenti vezani za postavljenje: zahvala spomenutog kadije Bogu, kratak ilam ferman o njegovom postavljenju s početka ša'bana 1197. godine s tim da nastupi na dužnost od početka zilhidžeta 1197. godine, kratko pismo rumelijskog kazaskera Ahmed Ataullaha s ponovljenim navodima iz fermama. Na stranicama 3-114 upisani su uobičajeni predmeti.) bujuruldije, fermami, hudžeti... (Na stranici 23 nalazi se hudžet ispod kojeg stoji potpis Hafiz Hadži Hasan, kadija u Saraj -Bosni.

Na str. 91 se npr. nalazi primjer trgovačkog ugovora koji je sklopljen između Nijemaca i Visoke porte nakon Požarevačkog mira 1130/1717.g.

Sidžil 24: Godina 1199/1784. Kadija je Krimi es-sejjid Ismail-efendija Stranica 204. Šir. 16cm, duž. 54,5cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka. (Ovdje je prihvaćena paginacija crvenim mastilom). Na stranicama 1-2, 198-199, 202-203 upisana su vjenčanja i registracije drugih sitnih predmeta. Na stranicama 3-156 ubilježeni su razni predmeti uobičajeni za sidžile. Stranice 157-175, 200, 204 su neispisane. Na stranicama 176-195, 201 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 196 upisane su bilješke kadije Ismaila u vezi sa ispaljivanjem topa povodom ramazana. Na stranici 197 ubilježena je zahvala spomenutog kadije Bogu, ferman ilam od početka zilkadeta 1198.godine i pismo-muhurlu mektub rumelijskog kazaskera Durri-zade Mehmeda Arifa.

Sidžil 25: Godina 1199. i 1120./1784.-85. Kadija je Imam-zade Nijazi-efendija. Stranica 208. Šir. 17cm, duž. 38,5cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija naznačena crvenim mastilom). Na stranicama 1-5, 208 ubilježene su registracije sitnih predmeta (vjenčanja, klanje stoke, jemstva, blješke o izgubljenopj stoci i slično). Na stranicama 6-7 ubilježen je ferman o

postavljenju kadije. Iza toga slijedi prijepis pisma-potvrde kadijskog postavljenja od rumelijskog kaziasjera Mehmeda Sadika, a na stanici 7 ubilježeno je pismo-murasela Ebu Bekira Nijazije upućeno Mevlana Abdullah-efendiji kojim ga postavlja da bude naib u sudnici Saraj-Bosne. Na stranicama 8-27 ubilježena su vjenčanja. Stranice 28-45 su neispisane. Na stranicama 46-207 ubilježeni su uobičajeni predmeti.

Sidžil 26: Godina 1201. i 1200./1786.-87. Kadija: je bivši sofijski kadija Hatib-zade Mahmud-efendija⁴⁵ i njegov naib Birader-zade Muhammed-efendija. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Stranica 136. Šir.16,5cm, duž.46,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija naznačena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-3 ubilježene su registracije sitnih predmeta. Stranice 4, 6, 114-119, 128, 132, 134-136 su neispisane. Na stranici 5 upisana je murasela nekibul-ešrafa es-sejjid Mehmeda Kamila El-Husnija upućena Hašim-zade es-sejjida Fejzullahu. Na stranicama 7-113 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 120-127, 129 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 130-131 upisani su dokumenti o postavljenju kadije (ferman o postavljenju spomenutog kadije, potvrda pismo rumelijskog kazaskera Mehmed-bega, pismo murasela sarajevskog kadije Mahmud-efendije Birader-zade Muhammed-efendiji da u Saraj-Bosni bude naib. Na istoj stranici se nalazi i bujuruldija vezira Sirri Selim-paše upućena Hatib-zade Muhammed-efendiji da od početka 12. safera 1201. godine nakon smrti Mahmud-efendije obavlja kadijsku dužnost dok ne dođe odgovor od padišaha.)

Sidžil 27: Godina 1201 i 1202./1786.-87. Kadija je Vardari Šejh-zade Hadži Sun'ullah-efendija. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Stranica 240. Šir. 16,5cm, duž. 45,5cm. Paginacija je dvostruka. (ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-5, 238, 240 ubilježene su registracije raznih sitnih predmeta. Na stranici 6 upisan je ferman o postavljenju kadije. Stranice 7, 208-221. Na stranicama 8-207 ubilježeni su uobičajeni predmeti: (kadijski hudžeti, bujuruldiije, fermanni, ostavinski defteri, in'amati defteri, npr. fojnički in'amati defter na str. 19). Na stranicama 222-237, 239 ubilježena su vjenčanja.

⁴⁵ Na koricama sidžila stoji zabilješka: "Spomenuti Mahmud-efendija je umro dok je bio mulla u Bosni. Zakopan je u haremu uz Sultan Mehmed-han džamiju. Na nišanu ima tarih."

Sidžil 28: Godina 1204. i 1205/1789.-1790. Kadija je bivši sofijski kadija Mehmed Selim.⁴⁶ Stranica 179. Šir. 16cm, duž. 45cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-145, 151-157, 175 ubilježeni su razni uobičajeni predmeti za sidžile. Stranice 146-150 su neispisane. Na stranicama 158-174, 179 ubilježena su vjenčanja. Na stanici 176 ubilježeni su dokumenti o postavljeju kadije (zahvala kadije Bogu, ferman o postavljenju bivšeg sofijskog kadije Mehmeda Selima da od početka zilkadeta stupi na dužnost, zapečaćeno pismo/muhurlu mektub rumelijskog kazaskera Mustafe Ašira, murasela kadije Mehmed Selima upućena Mehmedu Esad-efendiji da on od početka mjeseca zilkade 1204. godine vrši kadijsku dužnost). Na stranicama 177-178 ubilježene su registracije raznih predmeta (imena trgovaca stokom, jemstva, registracija arzuhala ciganina Ridvana i slično).

Sidžil 29: Godina 1193. i 1194./1779.-1780. Kadija: je Ahmed Jahja-zade. Ima kartonski povež s kožnim hrbatom. Šir. 16cm, duž. 45cm. Stranica 220. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama raznih sitnih predmeta. Na stranicama 1, 219-220 ubilježene su registracije sitnih predmeta. Na stanici 4 ubilježeni su dokumenti o postavljenju kadije (ferman da od početka džumadel- ule 1193. godine preuzme kadijsku dužnost, potvrda-pismo rumelijskog kazaskera es-sejjida Ibrahima, murasela Jahja-zade Ahmed-efendije upućena Hadži Mehmed-efendiji). Stranice 2-3, 175-199 su neispisane. Na stranici 5 upisano je pismo Nekibul-ešrafa es-sejjida Ibrahima al-Humsija (ili el-Hamisija?) upućeno es-sejjidu Abdullah-efendiji. Na stranicama 6-174 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 200-218 ubilježena su vjenčanja

Sidžil 30: Godina 1202. i 1203. /1787.-1789. Kadija je es-sejjid Ali-efendija i njegov naib Mehmed⁴⁷ Emin-efendija. Stranica 220. Šir. 16cm, duž. 46,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane uobičajenim sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 220 upisane su razne sitne registracije. Stranice. 4-6, 190-200, 217, 219 su neispisane. Na stranicama 7-189 upisani

⁴⁶ U Spomenici, n.d. str. 78 : Muhamed Kadi-zade.

⁴⁷ U Spomenici n.d. str. 78 Muhamed Emin.

su uobičajeni predmeti. (npr. na stranici 72 ima upisanih bujuruldija Ebu Bekir-paše, seraskera Bosne). Na stranici. 189 u zaglavlju ubilježeno je: Esad Ismail *al-kadi bi medinet-i Bosna*. Na stranicama 201-216, 218 ubilježena su vjenčanja. Nema ubilježenih dokumenata o postavljenju kadije.

Sidžil 31: Godina 1203. i 1204/1788.-1789. Kadija je Mehmed Hašim-efendija poznat kao Abdulehad Efendi-zade.⁴⁸ Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Stranica 258. Šir. 16,5cm, duž. 46,5cm. Stranice 1-2 su neispisane. Na stranici 3 ubilježeni su dokumenti o postavljenju kadije. Na stranicama 4-209 upisani su razni uobičajeni predmeti, 210-241 su prazni listovi. Na stranicama 241-258 upisana su vjenčanja.

Sidžil 32: Godina 1205.-1206/1790.-1791. Kadija je Nekib-zade es-sejjid Hadži Sadullah-efendija i njegov glavni naib muderris medrese Ahmed Čauš u Alasoniji Ebu Bekir, sin Sulejmanov, postavljen da bude kadija u gradu Saraj-Bosna. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Stranica 228. Šir. 16cm, duž. 46cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenom olovkom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-5, 226 ubilježene su razne uobičajene registrarcije. Na stranicama 6-147, 150-155, 158-160 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 148-149, 156-157, 161-200, 224-225, 227 su neispisane Na stranicama 201-221, 228 upisana su vjenčanja. Na stranicama 222-223 upisani su dokumenti o postavljenju kadije (ferman upućen kadiji Nekib-zade es-sejjid Sa'dullahu, zapečaćeno pismo kazaskera Abdullaha navednom kadiji da preuzme dužnost od početka zilakmeta 1205. godine, murasela kadije Hadži Sa'dullaha upućena naibu Ebu Bekir-efendiji te zapečaćeno pismo kazaskera Velijuddin Efendi-zade Mehmeda Emina navedenom kadiji da preuzme dužnost od početka redžeba 1206. godine.

Sidžil 33: Godina 1206.-1207/1791.-1792. Kadija je es-sejjid Osman-efendija poznat kao Mantiki el-Agribozu.⁴⁹ Ima kartonski povež s kožnim hrbatom. Stranica 276. Šir. 16cm, duž. 45cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 267-268 upisane su sitne registracije i vjenčanja. Na stranicama 4-227, 263-265

⁴⁸ U Spomenici Muhamed.

⁴⁹ Eš-šehir bi mantiki Agribozu.

ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. (Na stranici 226 upisana je murasela navedenog kadije upućena naibu Sidki Salih-efendiji; na stranicama 264-5 ubilježeni su ferman o postavljenju bivšeg kadije Antepa es-sejjida Osmana i pismo rumelijskog kazaskera Velijuddina Efendi-zade Mehmeda Emina). Stranice 228-238, 260-262, 266 su neispisane. Na stranicama 239-259 ubilježena su vjenčanja. Korice su paginirane kao stranica 269 i ispisane raznim sitnim registracijama.

Sidžil 34: Godina 1208./1793. Kadija je Ahaskavi Muhammed Šakir Sa'juddin, sin Abdusselama. Ima povez sa kožnim hrbatom. Stranica 198. Šir. 16,5cm, duž. 44,5cm. Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 198, 194-196 upisane su uobičajene sitne registracije (postavljanje vekila, izgubljena stoka, jemstva, vjenčanja i slično). Stranice 4, 6-7, 144-170, 197 su neispisane. Na stranicama 5, 8-143 ispisani su uobičajeni predmeti (na stranici 5 upisana je murasela kadije Mehmeda Šakira o postavljenju pandura). Na stranicama 171-191, 198 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 192-193 ubilježena je zahvala kadije Bogu, ferman od 5. ševvala 1207.godine o postavljenju navedenog kadije, zapečaćeno pismo /muhurlu mektub rumelijskog kazaskera Mustafe Ašira i murasela kadije o postavljenju naiba Salih-efendije.

Sidžil 35: Godina 1209.-1210/1794.-1795. Kadija je Alaijjeli Abdulmumin-efendija. Ima kartonski povez s kožnim hrbatom. Stranica 216. Šir. 16,5cm, duž.45cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim matilom). Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-2, 214-216 upisane su uobičajene sitne registracije (na stranici 214 upisana je murasela kadije Abdulmumina upućena naibu Edib Mustafa-efendiji). Na stranicama 3-188, 210-211 ubilježeni su razni uobičajeni predmeti (na stranici 211 upisan je ferman o postavljenju bivšeg sofijskog kadije kadije Alaijjeli Abdulmumina, pismo kazaskera Ahmeda Esada da preuzme dužnost od početka muharrema 1209., te pismo kazaskera Hajrullaha da preuzme dužnost od početka redžepa 1209.). Na stranicama 189-209, 212-213 upisana su vjenčanja.

Sidžil 36: Godina 1210. i 1211/1795.-1796. Kadija je bivši beogradski kadija Šejhzade es-sejjid Muhammed Seid-efendija. Ima izuzetan originalan kožni povez sa metalnim ukrasima u sredini. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija crvenim mastilom). Korice su

nepaginirane i ispisane registracijama uobičajenih sitnih predmeta. Stranica 266. Šir. 16,5cm, duž. 45,5cm. Na stranici 1, 262-265 upisane su registracije uobičajenih predmeta (npr. klanje stoke, oslobađanje od džizje i slično). Na stranicama 2-211 ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. (Npr. na stranici 2 ubilježena je bujuruldija Husamuddin-paše, bosanskog valije. Na stranici 4 ubilježen je ferman o postavljenju kadije. Na stranici 5 ubilježena je murasela Mehmeda Seid-efendije upućena naibu Sulejman-efendiji i druga upućena naibu Salih-efendiji). Stranice 212-228, 258-260 su neispisane. Na stranicama 229-257, 261, 266 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 37: Godina 1211. i 1212/ 1796.-1797. Kadija je Mihaldži Hasan Esad-efendija, raniji sofijski kadija. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Stranica 250. Šir. 17cm, duž. 44cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-5, 250 upisane su registracije uobičajenih sitnih predmeta (murasela kadije Hasana Esada o postavljenju naiba Mehmeda, popis trgovaca stokom, jemstva i drugo). Na stranicama 6-209, 244, 246 ubilježeni su uobičajeni predmeti.. Na stranici 245 upisani su dokumenti o postavljenju kadije (ferman i zapečaćeno pismo kazaskera Velijuddin-zade Mehmeda Emina). Na stranici 247 ubilježeno je zapečaćeno pismo kazaskera Omera Hulusije. Na stranici 210 ubilježen je pečat i potpis kadije Hasana Esada. Stranice 211-221 su neispisane. Na stranicama 222-243, 248-249 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 38: Godina 1213. i 1214/1798.-1799. Kadija je bivši kadija Amida Numan-paša-zade es-sejjid Muhammed S'adullah-efendija. Stranica 280. Šir. 16cm, duž. 44cm. Ima ukrašen kožni originalan povež sa metalnim ukrasima u sredini s obje strane. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Na stranicama 1, 275, 278-280 upisane su uobičajene sitne registracije (jemstva, drvena građa, vjenčanja i slično). Na stranicama 2-3, 246-273 upisana su vjenčanja. Na stranicama 4-7 upisane su uobičajene sitne registracije a na stranicama 8-236 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 237-245, 274 su neispisane. Na stranicama 276-277 upisani su dokumenti o postavljenju kadije (ferman upućen kadiji Numan-paša-zade Mehmedu, pismo kazaskera Omera Hulusije i murasela navedenog kadije upućena naibu Salih-efendiji).

Sidžil 39: Godina 1214.-1215/ 1799.-1800. Kadija je Šejh-zade es-sejjid Muhammed Said. Ima originalan kožni povež sa ukrasima. Stranica 254. Šir. 16,5cm, duž. 45cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Tekst je ispisan i na nepaginiranim koricama. Na stranicama 1-3, 247-254 ubilježene su registracije sitnih predmeta. Stranice 4-8, 12-13, 205-219, 243-247 su neispisane. Na stranicama 9-11, 14-204 ubilježeni su uobičajeni predmeti (Na stranici 10 stoji zahvala kadije Bogu iz 1214.godine, ferman o postavljenju bivšeg bosanskog kadije Mevlana es-sejjida Muhammeda Saida iz 1213. godine da od početka muharrema 1214. obavlja navedenu dužnost, pismo kazaskera Ahmeda Esada sa istim navodima kao u fermanu. Na stranici 11 ubilježena su dva fermana o produženju službe kadije za dva mjeseca i pismo Šejh-zade Muhameda Said-efendije, kadije u Saraj-Bosni upućeno Salih-efendiji gdje na njega kao na svog naiba prenosi od početka rebiulevvela 1214. godine dužnost kadije koju obnaša "ber veči mevlevijet"

Na stranicama 220-242 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 40: Godina 1215. i 1216/ 1800.-1801. Kadija je Hadži Sulejman Efendi-zade Mehmed Seid-efendija.⁵⁰ Stranica 240. Duž. 45cm. Šir. 16cm. Na nepaginiranoj stranici na koricama i na stranici 1 registrirani su sitni predmeti koji se odnose na odmetnike/eškija, na klanje stoke, jemstvo, esnaf i slično. Na stranici 2 ubilježeno je postavljenje kadije fermanom, pismo s pečatom rumelijskog kazaskera es-sejjida Ibrahima Ismeta. Stranice 3-4 su neispisane. Na stranicama 5-6, 8-166 ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. Na stranici 6 nalazi se zahvala kadije Mehmeda Seid-efendije Bogu, ferman o postavljenju bivšeg erzerumskog kadije Sulejmana Efendi-zade Mevlana Mehmeda Seida, pismo-potvrda o postavljenju rumelijskog kazaskera es-sejjida Ibrahima Ismet-efendije upućeno kadiji. Stranice 7, 167-210 su neispisane. Na stranicama 211-240 ubilježana su vjenčanja.

Sidžil 41: Godina 1217. i 1216. / 1801-1802. Kadija je Mihaldži Hasan Esad-efendija Stranica 266. Šir. 15,5cm, duž. 43cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisan sitnim registracijama. Na stranicama 1-7, 251-254, 258-260 ubilježene su uobičajene registracije. Stranice 8-11, 198-

⁵⁰ U Spomenici Muhamed Seid.

226, 250, 255-257, 264-265 su neispisane. Na stranicama 12 i 13 ubilježeni su predmeti o postavljenju kadije: ferman, pismo-potvrda rumelijskog kazaskera Mehmed Arifa. Na stranicama 12-197 ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. Na stranicama 227-249, 260-263 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 42: Godina 1217.- 1218/ 1802.-1803. Kadija je Halil Fehmi-efendija. Korice su nepaginirane i neispisane sa ebru oslikanjem. Stranica 276. Na stranicama 1-4, 6-7, 264, 273, 244-275 ubilježene su uobičajene registracije. Stranice 5, 8, 148-244, 265-268, 270-272 su neispisane. Na stranicama 9-146 ubilježeni su uobičajeni predmeti (na stranici 10 upisani su podaci o postavljenju kadije, zahvla kadije Bogu od početka rabiulevela 1217. godine, ferman od 14. muharrema 1217. o postavljenju kadije Mevlana Husein-efendije “ber vechi mensab”, pismo sarajevskog kadije Husein-efendije upućeno Mevlana Halil-efendiji da od početka 17. muharrema 1217. obavlja kadijske poslove za koje je on zadužen ber vechi mensab). Na stranici 147 ubilježen je samo pečat i potpis naiba Halil-efendije. Na stranicama 245-263, 269 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 276 stoji napisano samo: Ovo je strana (za registracije) vjenčanja.

Sidžil 43: Godina 1218. i 1219. /1803.-1804. Kadija je Sofjavi Hadži Abdulfettah. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Stranica 197. Šir. 16cm, duž. 46,5cm. Na stranicama 1-5, 194, 198 ubilježeni su registracije raznih predmeta. Stranice 6-7, 154-171 su neispisane. Na stranicama 8-153 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 172-193, 196-197 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 195 upisani su dokumenti o postavljenju kadije: ferman, pismo rumelijskog kazaskera Ahmed Šemsuddina, pismo sarajevskog kadije Abdulfettaha upućeno Selim-efendiji.

Sidžil 44: Godina 1219/1804. Kadija je Ishak efendi-zade Muhammed Emin-efendija i njegov naib es-sejjid Abdurahman-efendija. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Šir. 17cm, duž. 43cm. Stranica 236. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Na stranicama 1-2, 4-6, 8-9, 235-236 upisane su registracije sitnih predmeta. Na stranicama 3, 204-206, 208-225 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 207 upisan je ferman o postavljenju kadije Tarablusi Abdulkerima i pismo kazaskera Mehmeda Ataulaha. Na stranicama 10-109, 227, 230, 234 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 7, 111-

203, 226, 229, 232-233 su neispisane. Na stranici 228 upisano je još jedno pismo kazaskera Mehmeda Ataullaha upućeno Abdurahman-efendiji da u kadiluku Saraj-Bosna obavlja kadijske poslove. Na stranici. 231 je ubilježena zahvala spomenutog kadije Bogu spočertka rebiulevela 1219. godine, ferman od 23. redžeba 1218. o njegovom postavljenju, pismo s pečatom rumelijskog kazaskera Ibrahima Ismet-efendije. Na stranici 230 ubilježena je murasela Ishak-zade Muhammeda Emina upućena Abdurahman-efendiji gdje na njegov prenos dužnost da bude glavni naib u Saraj-Bosni od početka rebiulevela 1219.

Sidžil 45: Godina 1219. i 1220/1804. i 1805. Kadija je Tarablusi es-sejjid Abdulkerim-efendija.⁵¹ Stranica 276. Šir. 16cm, duž. 45cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-2, 9-17 ubilježene su uobičajene registracije (na stranici 10 ferman upućen kadiji Tarablusi Abdulkerimu, pismo kazaskera Muhammeda Ataullaha; na stranici 15 upisana je murasela kadije Abdulakerima upućena naibu Kučuk-zade Mehmeda Haib-efendiji). Stranice 3, 8, 18-19, 23, 42-152 su neispisane. Na stranicama 20-22, 24-41 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 4-7, 153-276 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranici 10 upisan je ferman o postavljenju kadije, pismo s pečatom rumelijskog kazaskera es-sejjida Muhammeda Ataullaha. Nema uobičajenog kadijskog pisma o postavljenju naiba.

Sidžil 46: Godina 1221/1806. Kadija je Selanikli Esad-efendija. Stranica 226. Šir. 16cm, duž. 43cm. Tekst je ubilježen i na nepaginiranim koricama. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Na stranicama 1-7, 221-228 ubilježene su razne registracije sitnih predmeta. Na stranicama 8-153 ubilježeni su uobičajeni predmeti. (Na stranici 10 upisani su uobičajeni dokumenti o postavljenju kadije: ferman, pismo s pečatom rumelijskog kazaskera Mehmeda Arifa). Stranice 154-190, 220 su neispisane. Na stranicama 191-219 upisana su vjenčanja.

Sidžil 47: Godina 1221. i 1222./1806.-1807. Kadija je Selanikli Hafiz Ahmed-efendija. Stranica 218. Šir. 17,5cm, duž. 47cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama

⁵¹ U Spomenici Trabolisi. (str. 78)

1-5, 210, 212-218 ubilježene su registracije sitnih predmeta (npr. dvije murasele kadije Hafiza Ahmeda o postavljenju hatiba, ispalata nagrada za rad). Na stranicama 6-162 ubilježeni su uobičajeni predmeti (Na stranici 6 ubilježeni su dokumenti o postavljenju kadije, ferman i pismo kazaskera; na stranici 24 upisana je vakfija Hadži Ahmed-efendije, sina Husamuddina, koju je potpisao kadija u Saraj-Bosni Alauddin; na stranicama 159 i 161 ubilježeni su ostavinski defteri koje je potpisao Salih Sidki postavljen na kadijsku dužnost u Saraj-Bosni). Stranice 163-177, 206-207, 211 su neispisane. Na stranicama 178-205, 208-209 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 48: Godina 1223.-1224./1809. Kadija je Šejh-zade es-sejjid Mehmed Seid-efendija, bivši erzurumski kadija. Stranica 236. Šir. 16cm, duž. 43cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-4, 236 ubilježene su uobičajene registracije. Stranice 5-11, 135-194, 226-233 su neispisane. Na stranicama 12-134 upisani su uobičajeni predmeti. (Na stranici 12 ubilježni su dokumenti o postavljenju kadije: zahvala kadije Bogu, ferman od 11. rebiulevvela 1222. godine, pismo-potvrda o postavljenja kadije od rumelijskog kazaskera Ahmed Šemsuddina). Na stranicama 12-134 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 195-225, 234-235 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 49: Godina 1224. i 1225./1809.-1810. Kadija je Fahrul-ulema Mevlana es-sejjid Hadži Ahmed Hajati-efendija, muderris Dahili salise-i Ehi čelebi medrese. Stranica 152. Šir. 16cm, duž. 45,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Ima nepaginirane ispisane korice. Na stranicama 1, 146-147, 150-152 upisane su uobičajene registracije. Na stranicama 2-89 ubilježeni su uobičajeni predmeti. (Na stranici 4 upisana je zahvala kadije Bogu, pismo-murasela kadije u Saraj-Bosni Hadži Ahmeda Hajatije upućena Šakir-efendiji, ferman o postavljenju od 20. ša'bana 1213. godine iz kog se vidi da je postavljen "ber vechi mensab"). Stranice 90-125 su neispisane. Na stranicama 126-145, 148-149 ubilježena su vjenčanja i razne sitne bilješke.

Sidžil 50: Godina 1225. i 1226./ 1810. i 1811. Kadija je Brusali Kadi-zade es-sejjid Abdurrahim-efendija. Korice su kartonske sa kožnim hrbatom i oštećene su. Stranica 148. Šir. 19,5cm, duž. 50cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Tekst je ubilježen i na nepaginiranim koricama. Na stranicama 1-4, 143-148

ubilježene su registracije raznih sitnih predmeta (npr. na stranicama 3-4 ubilježena je kefilema iz 1225.). Stranice 5-7, 9, 73, 86-122, 140, 142 su neispisane. Na stranici 8 upisani su dokumenti o postavljenju: kadije, zahvala Bogu, ferman, pismo kazaskera es-sejjid Mustafe, te pismo-murasela sarajevskog kadije Abdurahim-efendije Mevlana Hafiza upućeno Mehmed-efendiji. Na stranicama 10-72, 74-85 ubilježeni su uobičajeni predmeti (npr. na stranicama 83-85 upisani su ilami i ostavinski defteri koje je potpisao kadija es-sejjid Šakir, naib u Saraj -Bosni).

Na stranicama 123-139, 141 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 51: Godina 1226/1811. Kadija je Mufti-zade Muhammed Tevfik-efendija. Stranica 114, šir. 18cm, duž. 50cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Na stranicama 1, 3, 111-112, 114 upisane su razne sitne bilješke (npr. na stranici 114 upisane su registracije pandura po džematima). Stranice 2, 5, 31, 65, 67-94, 102-110, 113 su neispisane. Na stranici 4 ubilježeni su dokumenti o postavljenju kadije, kratka zahvala kadije Bogu, ferman od 11. ševvala 1225.godine o postavljenju bivšeg sofijskog kadije Bolevi Hasana, pismo-murasela kadije Hasana upućeno Muhammed Tevfik-efendiji kojim na njega prenosi nijabet. Nije navedeno pismo kazaskera. Na stranicama 6-30, 32-64 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranici 66 upisana je murasela kadije Gelembevi-zade Mehmeda Emina upućena glavnom pisaru sarajevske sudnice Ibrahim-efendiji. Na stranicama 95-101 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 52: Godina 1226. i 1227/1811.-1812. Kadija je Šejh-zade es-sejjid Mehmed Seid-efendija.⁵² Stranica 180, šir. 16,5cm, duž. 46cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Na stranicama 1-6, 177-180 ubilježen je popis raznih džemata i drugi sitni predmeti (npr. na str. 1 upisan je spisak pandura po džematima). Stranice 7-9, 127-141, 172-173, 176 su neispisane. Na stranici 10 upisani su dokumenti o postavljenju kadije: zahvala Bogu, ferman, pismo rumelijskog kazaskera Mehmed Hafida. Na stranici 11 upisan je ferman upućen kadiji Mehmeda Eminu da od početka ša'bana 1227. godine preuzme dužnost i murasela navedenog kadije upućena naibu es-sejjid Mehmed-efendiji. Na stranicama 12-126 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 142-171, 174-175 ubilježena su vjenčanja.

⁵² U Spomenici Muhamed Seid Šejh-zade.

Sidžil 53: Godina 1228/ 1813. Kadija je Fahrul-mevali Kelembevi-zade Mehmed Emin-efendija⁵³ i Hafiz Ibrahim, sin Mustafe, sin Ibrahima, naib u Saraj-Bosni. Stranica 148. Šir. 16,5cm, duž. 45cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 140-144 ubilježene su registracije uobičajenih predmeta. Stranice 4-9, 11-13, 105-122, 138-139 su neispisane. Na stranici 10 ubilježena je zahvala kadije Bogu. Nema ubilježenih uobičajenih dokumenata o postavljenju. Na stranicama 14-104 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 123-137, 145-148 upisana su vjenčanja.

Sidžil 54: Godina 1229/ 1814. Kadija je Amasjali es-sejjid Mehmed Šakir-efendija⁵⁴ i es-sejjid Šakir-efendija (sarajevski muftija), i Ibrahim Hilmi.⁵⁵ Stranica 182. Šir. 16cm, duž.43,5cm. Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 181-182 upisane su registracije su raznih sitnih predmeta, Stranice 4-10, 116-143, 175-177, 179-180 su neispisane. Na stranicama 11-115 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 144-174, 178. ubilježena su vjenčanja. Na stranici 41 upisana je murasela kadije u Saraj-Bosni Jazidži-zade es-sejjid hafiz Mustafa-age upućena naibu es-sejjid Šakir-efendiji, sarajevskom muftiji da od početka rebiulevvela preuzme poslove kao naib. Na stranici 82 ubilježeno je pismo rumelijskog kazaskera Mekki efendi-zade Mustafe upućeno Abdulfettah-efendiji da preuzme poslove nijabeta u kadiluku Bosna od početka ramazana 1229.godine.

Sidžil 55: Godina 1229.-1230/1814.-1815. Kadija je Sofjali Hadži Abdulfettah-efendija. Stranica 376. Šir. 15cm. Duž. 45cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom). Ima nepaginirane ispisane korice i kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicama 1-2, 9 ubilježeni su razni sitni predmeti. Stranice 3-8, 299-313, 364-368, 370 su neispisane. Na stranicama 10-298 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 314-363, 369 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 371 upisani su dokumenti o postavljenju kadije, zahvala kadije Abdulfettaha Bogu početka zilkadeta 1229. godine, ferman od 25. rebiulevvela kao obavijest sofijskom kadiji Abdulfettahu o postavljenju za kadiju u Bosni, i još jedna zahvala Bogu s pečatom kadije Abdulfettaha.

53 U Spomenici Muhamed Emin Kelembevi-zade.

54 U Spomenici Muhamed Šakir Amasjali.

55 Od broja 54-57 nema uobičajenog bilježenja postavljenja.

Sidžil 56: Godina 1231/1816. Kadija je Gollu-zade Mustafa Mujesser. Stranica 186. Šir. 16cm, duž. 43cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Ima nepaginirane ispisane korice i kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicama 1-4, 186 ubilježeni su razni sitni predmeti. Stranice 5, 93, 97, 104-138 su neispisane. Na stranicama 6-92, 94-96, 98-103 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 139-185 upisana su vjenčanja.

Na stranici 183 upisana je zahvala kadije Hadži Mustafa-efendi-zade Mustafe Mujessera početka zilhidždžeta 1230.godine, ferman od 8. redžeba 1230. upućen bivšem kadiji Maraša Mustafa-efendi-zade Mevlana Mustafi, pismo rumelijskog kazaskera es-sejjida Mustafe Araba upućeno spomenutom kadiji da od početka zilhidždžeta preuzme dužnost. Na stranici 54 ovog sidžila nalazi se vakfija Mevlana Hadži Hurrema, sina Balija iz mahale Havadže Ahmedove džamije, datirana 1011/1602. godine iznad koje su ubilježeni kadijski potpisi: kadije Gollu-zade Mustafe i Hasana, sina Mehmedova, zaduženog da bude vojni kassam u Bosni.

Sidžil 57: Godina 1231. i 1232. / 1816.-1817. Kadija je Čokadži-zade beg Mustafa beg-efendija i Mektubi Mustafa Rašid-efendija. Stranica 154. Šir. 15,5cm, duž. 44,5cm. Ima paginirane ispisane korice. Na stranicama 1-3, 151-154 ubilježeni su razni sitni predmeti. Na stranicama 5-6, 9-32 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 66-144 ubilježeni su uobičajeni predmeti. (Na stranici 110 upisana je murasela kadije Hatib-zade Mehmeda Salihia upućena Mustafa Rešid-efendiji da petog zilhidžeta stupi na dužnost kao naib te murasela Mustafe Rašida o postavljenju Ibrahima Hilmi-efendije kao glavnog pisara u sudnici). Stranice 4, 7-8, 33-65, 145, 147-150 su neispisane. Na stranici 146 ubilježeni su dokumenti o postavljenju kadije, zahvala Bogu kadije Čokadži-zade Mustafa Beg-efendije, naiba u Saraj Bosni početka zilhidždžeta 1231.godine, bujuruldija Sulejman-paše, valije Bosne iz 1231.godine kojom se naređuje da kadijske poslove obavlja muderris u Saraj-Bosni Čokadži-zade Mustafe nakon smrti naiba es-sejjida Hadži Sa'dullah-efendije.

Sidžil 58: Godina 1232.-1233/1817.-1818. Kadija je Ebu Bekir Šukri-efendija. Stranica 166. Šir. 16cm, duž. 44cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 163, 165 ubilježeni su razni sitni predmeti. Stranice 4-10, 12, 96-131, 157-158, 161-162, 164 su neispisane. Na stranicama 13-95 ubilježeni su uobičajeni

predmeti. Na stranicama 132-156, 159-160 ubilježena su vjenčanja. Na strani 11 stoji zahvala kadije Ebu Bekir Šukri-efendije Bogu početka zilkadeta 1232., ferman od 26. džumadelula 1232. godine upućen bivšem kadiji Maraša Ebu Bekir Šukri-efendiji. Nema kazaskerove potvrde o postavljenju kadije.. Na stranici 38 stoji ispod jednog kadijskog ilama potpis Saliha Nurije, naiba u Belgradčiku.

Sidžil 59: Godina 1233.-1234/1818.-1819. Kadija je Amasjali es-sejjid Muhammed Šakir-efendija. Stranica 162. Šir. 16cm, duž. 45cm. Ima nepaginirane ispisane korice i kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Na stranicama 1-3, 128-161 ubilježeni su razni sitni predmeti. Stranice 4-5, 119-138, 158-159 su neispisane. Na stranicama 7-117 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranici 118 ubilježen je pečat i potpis navedenog kadije Muhameda Šakira. Na stranicama 139-157, 160-161 upisana su vjenčanja. Na stranici 6 stoji zahvala kadije Muhammeda Šakira Bogu, pismo-murasela es-sejjid Husein-efendije, kadije u Saraj-Bosni upućeno Muhammedu Šakiru da od početka zilhidždžeta 1233. godine bude naib u Saraj-Bosni. Nema ubilježenog fermmana o postavljenju kadije niti kazaskerovog pisma.

Sidžil 60: Godina 1235. i 1236/ 1819.-1820. Kadija je Hatib-zade Hafiz Ahmed-efendija. Stranica 210. Šir. 16,5cm, duž. 46cm. Ima paginirane ispisane korice i kartonski povež sa kožnim hrbatom. Paginacija je dvosturka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Na stranicama 1-6, 205, 209-210 ispisane su uobičajene registracije. Na stranicama 7-150 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 151-165, 203-204, 206 su neispisane. Na stranicama 166-202, 207-208 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 209-210 upisani su razni sitni premeti. Na stranici 7: upisana je zahvala Bogu i prisega Hatib-zade Hafiz Ahmeda, ferman o postavljenju bivšeg sofijskog kadije Čerkešli Hattat Muhammeda od 26. ša' bana 1234. godine kojim se obavještava da je postavljen na tu funkciju od početka zilhidždžeta 1234. i pismo sa potpisom Hattat Muhammeda, kadije u Saraj-Bosni kojim prenosi kadijsku dužnost na Hafiz Ahmed-efendiju. Na stranici 8 stoji ferman od 11. rebiulevvela 1235. godine kojim se Ali Rida postavlja kadijom u Saraj-Bosni od početka zilhidždžeta 1235. i pismo Ali Ridaa muderrisa Zejni-zade Čelebi medrese iz sklopa Sahnı seman medresa koji je opet 1235.godine postavio kao naiba istog Hafiz Ahmed-efendiju.

Sidžil 61: Godina 1236.-1237/1820.-1821. Kadija je Fejzi-zade es-sejjid Ahmed Šerif Kadri-efendija. Stranica 149. Šir. 16cm, duž. 46cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Ima paginirane ispisane korice i kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicama 1-3, 147-149 ispisane su razne sitne registracije. Stranice 4-5, 7, 85-123, 142-144, 146 su neispisane. Na stranicama 8-84 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 124-141, 145 upisana su vjenčanja. Na stranici 6 upisani su dokumenti vezani za postavljenje kadije: zahvala Bogu kadije Fejzi-zade Ahmed Šerifa, ferman o postavljenju od 13. rebiulevvela 1236.godine upućen bivšem beogradskom kadiji Fejzi-zade Ahmed Šerifu, pismo rumelijskog kazaskera Sidki-zade Ahmeda upućeno kadiji da od početka zilkadeta 1236. godine preuzme obavljanje kadijske dužnosti u Saraj -Bosni.

Sidžil 62: Godina 1237. i 1238./ 1821.-1822. Kadija je Ahaskavi Ibrahim-efendija i naib kojeg je on postavio Mehmed Tahir-efendija.⁵⁶ Stranica 142. Šir. 16cm, duž. 45cm. Paginacija je dvostuka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Ima ispisane paginirane korice. Na stranicama 1-2, 140-142 upisani su razni sitni predmeti. Stranice 4-6, 112-118, 137, 139 su neispisane. Na stranicama 7-111 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 119-136, 138 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 3 stoji zahvala Bogu kadije Mehmeda Tahira, sina Mustafa-efendije, ferman od 25. rebiulahira 1237. godine o postavljenju za kadiju muderrisa Sahnī seman medrese Ahaskavi Mevlana Ibrahima. Na istoj stranici je i pismo murasela Ahaskavi Ibrahima upućeno Mehmed Tahir-efendiji da od početka mjeseca zilhidždžeta 1237. godine obavlja kadijsku dužnost kao naib u Saraj Bosni Na stranici 59 ispod jednog kadijskog ilama iz 1232. godine stoji potpis Mustafe Rašida, naiba u Saraj-Bosni i drugi Hadži Ebu Bekira Šukrija, kadije u Saraj -Bosni.

Sidžil 63: Godina 1238. i 1239/ 1822.-1823. Kadija je Hafiz Ahmed Karaferijevi. Stranica 177. Šir. 20,5cm, duž. 45cm. Paginacija je dvosturka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-2 ubilježene su registracije sitnih predmeta. Stranice 3, 61-168 su neispisane. Na stranicama 5-60 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranici 4 ima ubilježena zahvala Bogu kadije Huseina, mutesarrafa u

⁵⁶ U Spomenici naib Muhamed Tahir.

kadiluku Saraj -Bosna. Na stranici 35 ubilježeno je ime naiba u Saraj Bosni Ibrahim Hilmije. Na stranicama 184-185, 186-188 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 64: Godina 1230. i 1231./1814.-1815. Kadija je es-sejjid Mehmed⁵⁷ Zejnulabidin i od njega postavljeni naib Ibrahim Edib-efendija. Stranica 200. Šir. 16,5cm, duž. 46,5cm. Korice su nepaginirane i ispisane registracijama sitnih predmeta. Na stranicama 1-3, 5, 199-200 ubilježene su registracije raznih sitnih predmeta. Na stranici 4 upisana je zahvala Bogu kadije u Saraj-Bosni Mehmed Zejnulabidina i murasela upućena njegovom naibu Ibrahim Edib-efendiji. Ostalih uobičajenih dokumenata o postavljenju kadije nema. Na stranicama 6-77 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 78-175, 198 su neispisane. Na stranicama 176-197 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 65: Godina 1242. i 1241./ 1825.-1826. Kadija je Hadži Abdulfettah-efendija⁵⁸ i od njega postavljeni naib Husein Hamid-efendija, sin Omer-efendije. Stranica 117. Šir. 16cm. Duž. 47,5cm. Ima paginirane i ispisane korice. Na stranicama 1-4, 116-117 ispisane su registracije sitnih predmeta. Na stranicama 8-73, 75-77 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 5, 74, 78-82, 115 su neispisane. Na stranicama 83-114 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 6 ubilježeno je vjenčanje kadije Husein Hamid-efendije, sina Omerova, ferman o postavljenju jedrenskog muderrisa bivšeg fenar kajmakama u Jenişehiru, nakibul- ešrafa es-sejjida Sulejmana za sarajevskog naiba a na preporuku šejhu-l-islama i muftije Mustafe Asima, pismo Sulejmana, kadije u Saraj Bosni upućeno Husein Hamid-efendiji gdje na njega prenosi dužnost koja mu je dodijeljena. Na stranici 7 ubilježena je zahvala kadije Husein Hamida od početka safera 1241.godine, ferman upućen ranijem bosanskom kadiji Abdulfettahu o postavljenju na mjesto kadije od 13. džumadelphira 1240.godine, te pismo kadije u Saraj-Bosni Hadži Abdulfettaha od početka safera 1241. upućeno Huseinu Hamid-efendiji gdje se na njega prenosi dužnost da bude naib. Na stranici 36 nalazi se potpis Davud Arifa, naiba u nahiji Fojnica i Kreševo.

Sidžil 66: Godina 1242. i 1244./1826.-28. Kadija je Hafiz Ahmed-efendija, sin Sulejman-efendije Prilepeviće. Stranica 276. Šir. 16cm, duž.

57 U Spomenici Muhamed Zejnulabidin.

58 U Spomenici Hadži Abdulfettah Sofijavi.

44,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-8, 271, 273 ubilježene su registracije raznih sitnih predmeta. (Na stranici 8 upisana je registracija pisma od nekibul-ešrafa Ahmeda Rešida el-Husejnija upućena Fadil-efendiji, sinu Šerif-zade Mustafe Nuruddina koji je ranije bio kajmakam). Drugih uobičajenih dokumenata o postavljenju kadije nema. Na stranicama 9-221 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 222-241 su neispisane. Na stranicama 242-270, 272 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 67: Godina 1244. i 1245/1828.-1829. Kadija je bivši beogradski kadija Hadži Ebu Bekir Šukri-efendija, sin Osmana Nurije. Drugi puta je bio kadija od mjeseca safer ul-hajra. Prvi put bio je kadija 1232-33.⁵⁹ Stranica 164. Šir. 16,5cm, duž. 46,5cm. Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-2, 164 upisane su registracije raznih sitnih predmeta. Stranice 3-5, 7, 98-142, 158-162 su neispisane. Na stranici 6 nalazi se zahvala Bogu od početka safera 1244., ferman o postavljenju bivšeg beogradskog kadije Ebu Bekira Šukrija. Nema murasele kadijske niti drugih dokumenata vezanih za kadijsko postavljenje. Na stranicama 8-97 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 143-157, 163 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 75 ispod ostavinske rasprave ubilježen je potpis Mufti-zade Ahmeda, naiba u Saraj-Bosni i još jedan potpis Mehmed Saida, kadije u nahiji Visoko.

Sidžil 68: Godina 1245.-1246/ 1829.-1830. Kadija je Kara Hisari Mufti-zade Ahmed-efendija, sin Osmana. Stranica 158. Šir. 15,5cm, duž. 45,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Ima paginirane ispisane korice. Na stranicama 1-3 ispisane su registracije raznih sitnih predmeta. Stranice 4-5, 105-139, 155-157 su neispisane. Na stranici 6 ubilježena je registracija nastupanja navedenog kadije na dužnost. Na stranicama 7-104 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 140-154 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 35 nalazi se potpis kadije u Saraj- Bosni Hafiza Ahmeda, sina Sulejmana Prilipevije.

Sidžil 69: Godina 1246. i 1247/ 1830.-31. Kadija je: Ali Riza-efendija, bivši erzurumski kadija i njegov naib Mehmed Zuhuri-efendija.⁶⁰ Stranica

59 V. sidžil 58.

60 U Spomenici Ali Riza, bivši erzurumski kadija, naib Muhamed Zuhuri.

134. Šir. 16,5cm, duž. 46cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija ispisana crvenim mastilom). Ima paginirane ispisane korice. Na stranicama 1-4, 133-134 upisane su uobičajene registracije. Na stranicama 5-104 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 105-111 su neispisane. Na stranicama 112-132. ubilježena su vjenčanja. Na stranici 3 upisana je kratka zahvala kadije Bogu, ferman od 27. redžeba 1245.godine upućen bivšem erzurumskom kadiji Mevlana Ali Ridau, pismo-murasela kadije Ali Ridaa upućeno Mehmeda Zuhuri-efendiji na kojeg prenosi kadijsku dužnost. Original fermana ovjerio je kadija Mustafa Sabri, kadija u Bosna Brodu. Na stanici 61 nalazi se potpis kadije es-sejjida Abdulkerima, sina Jusufa, naiba u Saraj -Bosni.

Sidžil 70: Godina 1247/1831. Kadija je Iškodravi Ismail-efendija. Stranica 139. Šir. 16,5cm, duž. 48,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Na nepaginiranim koricama ispisana su jemstva a potom prekrížena. Stranice 1-4, 6, 34, 37-127, 133-135, 137-138 su neispisane. Na stranicama 7-33, 35-36 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 128-132, 136 upisana su vjenčanja. Na stranici 139 upisane su registracije sitnih predmeta. Na stranici 5 ubilježen je ferman o postavljenju naiba Iškodravi Ismail-efendije. Ostali uobičajeni dokumenti o postavljenju kadije nisu ubilježeni.

Sidžil 71: Godina 1248/1832. Kadija je Šerif-zade nekibul ešraf es-sejjid Mir Mehmed Fadil- efendija, sin Mustafe.⁶¹ Ima originalan kožni povež bez ukrasa. Stranica 216. Šir. 16,5cm, duž. 49cm. Korice su nepaginirane i ispisane registracijama raznih sitnih predmeta. Na stranicama 1, 216 upisane su registracije sitnih predmeta. Stranice 2-7, 12-154 su neispisane. Na stranici 155 upisan je pečat i potpis navedenog kadije. Na stranicama 8-11 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 156-215 ubilježeni su uobičajeni predmeti.

Sidžil 72: Godina 1248. i 1249/1832.-1833. Kadija je Ispartavi Husein Nuri-efendija Havadže-zade. Stranica 182. Šir. 16,5cm, duž. 46cm. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Korice su nepaginirane i i neispisane. Na stranicama 1-5, 182 ispisane su registracije raznih sitnih predmeta. Na stranicama 7-111 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Stranice 6, 112-160, 179, 181 su neispisane. Na stranicama 161-177, 180 ubilježena su

61 U Spomenici Mir Muhamed Fadil Šerif-zade.

vjenčanja. Na stranici 178 nalazi se zahvala kadije Bogu od početka safera 1248.godine, ferman od 3. safera 1248.godine o postavljenju sadašnjeg erzurumskog kadije Ispartavi Huseina, ferman o potvrđivanju postavljenja od 20. ramazana 1248. godine upućen sadašnjem bosanskom kadiji Huseinu. Na stranici 110 ubilježeno je i ime kadije u Saraj-Bosni Samakovi Ahmed Nazif- efendije.

Sidžil 73: Godina 1249.-1250/1833.-1834.. Kadija je bivši beogradski kadija Ahmed Nazif Samakovi. Stranica 156. Šir. 19,5cm, duž. 56cm. Sidžil je lijepo uvezan, kombinacija platnenog i kartonskog poveza. Paginacija je dvostruka. (Obje paginacije su ubilježene crvenim mastilom Ovdje vrijedi paginacija koja počinje od sitnih registracija i vjenčanja). Koricice su neispisane i nepaginirane. Na koricama nema uobičajenog natpisa sa imenom kadije i godinom njegove službe. Na stranicama 1-3, 12, 154-156 upisane su uobičajene registracije sitnih predmeta. Na stranicama 4-9, 21 ubilježena su vjenčanja. Na stranicama 13-21 upisana su vjenčanja. Na stranicama 10-11 upisani su dokumenti vezani za postavljenje kadije. (Ferman o postavljenju za kadiju upućen sarajevskom kadiji Ahmedu Nazifu, zapečaćeno pismo kazaskera Mehmeda Zejnulabidina, murasela navedenog kadije upućena naibu Mehmed Hasib-efendiji, ferman navedenom kadiji da se popiše ostavština Husejinkapetana i zapečaćeno pismo kazaskera Mehmeda Sa'dullaha). Stranice 22-31 su neispisane. Na stranicama 32-152 upisani su uobičajeni predmeti (Npr. na stranicama 48-61 ubilježeni su izvještaji lokalnih kadija, naiba i vekili naiba sa njihovim potpisima o stanju u tvrdavama pojedinih kadiluka, nahija, gradova... Zabilježeni su kadiluci Livno/Ihlevne/, Banja Luka, Jajce, Bosna Brod, nahija Glamoč, grad Jeni Pazar, kadiluk bekije- i Kostajnica, Stari Vlah, Jezero/Golhisar/, Zenica/Izeniče/, Maglaj, Gradačanica, Novosel, Kamengrad Na stranici 55 ubilježen je potpis kadije Sulejmana Šukrije, vekili naiba u kadiluku Kostajnica, na str. 54 Muharem Zuhdije, naiba u nahiji Glamoč, na str. 60 Muharema Zuhdije, kadije u kadiluku Novosel, na str. 52 Es-sejjid Abdulhadi Neima, kadije u kadiluku Jajce /Jajača/, na str. 56. Musa-a, kadije u kadiluku Stari Vlah /Istari Eflak/, na str. 57 Omera, vekili naiba u nahiji Zenica/Izeniče/, na str. 56. Abdullaha Mahi-zade, kadije u kadiluku Jezero/Golhisar/, na str. 51. Mustafa Šukrije, naiba u kadiluku Banja Luka, na str. 61 Omera, naiba u kadiluku Kamengrad). Na stranici 153 ubilježen je potpis kadije Mehmeda Mustafe.

Sidžil 74: Godina 1250.-1251/1834.-35. Kadija je bivši kadija Beograda Selanikli Nekib-zade es-sejjid Abdurrahman-efendija, sin es-sejjida Mehmed-efendije. Stranica 136. Šir. 19cm, duž. 55cm. Korice su nepaginirane i neispisane. Na stranicama 1-2, 136 ubilježeni su razni sitni predmeti. Stranice 3-5, 26-28, 106-117, 132-134 su neispisane. Na stranicama 6-105 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranicama 118-129, 135 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 131 ubilježena je zahvala kadije Bogu, ferman od 20. ša'bana 1249. kojim se naređuje spomenutom kadiji da od tog dana stupi na kadijsku dužnost, pismo rumelijskog kazaskera es-sejjid Mehmeda Zejnilabidina kadiji da "ber vechi mevlevijet" preuzme kadijsku dužnost. Na stranici 130. nalazi se još jedan ferman od 3. zilkadeta 1250. godine o postavljenju kadije te pismo rumelijskog kazaskera Mehmeda Zejnilabidina upućeno sadašnjem bosanskom kadiji da popiše ostavinu umrlog Čokadži Mehmeda Nazif-efendije i pravedno je podijeli među nasljednicima.

Sidžil 75: Godina 1251.- 1252./ 1835.-1836. Kadija je Hadži Muhammed Hasib-efendija, sin Hadži Ibrahima. Ima originalan kožni povez sa ukasima. Stranica 258. Šir. 16,5cm, duž. 47,5cm. Korice su nepaginirane i neispisane. Na stranici 1, 257-258 upisane su sitne registracije. Na stranicama 2-226, 251-256 ubilježeni su uobičajeni predmeti. (Na stranici 3 nalazi se pismo Mehmeda Fadila, sina Mustafe Nuruddina, od 15. džumade-l-ule 1252. godine upućeno Muhammedu Hasibu gdje se na njega prenosi dužnost da obavlja poslove naiba. Na stranici 58 nalazi se ispod hudžeta iz 1217.godine potpis Halila, kadije u gradu Saraj-Bosna. A na stranici 97 ispod ostavinskog deftera ubilježen je potpis kadije Mehmeda Nurije, naiba u Donjoj Tuzli. Na istoj stranici ispod druge ostavinske rasprave je ubilježen potpis kadije Mehmeda Zihnije, naiba u kadiluku Banja Luka). Na stranicama 227-248, 250 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 249 upisana je vakfija Frško Hadži Mustafa-age, sina Sulejmanova, iz mahale Kučuk Katiba.

Sidžil 76: Godina 1252.-1254/ 1836.-1838. Kadija je Hadži Muhammed Hasib-efendija, sin Hadži Ibrahima, naib u gradu Saraj - Bosna. Ima originalan kožni povez. Stranica 308. Šir. 16cm, duž. 47,5cm. Paginacija je dvostruka. (Obje paginacije su ispisane crvenim mastilom. Ovdje vrijedi paginacija sa lijeve strane riječi "sahifa"). Korice su paginirane i ispisane. Na stranicama 1-7, 10 ubilježeni su razni sitni predmeti. Stranice 8-9, 212, 253-262, 299-302, 305 su neispisane. Na

stranicama 13-211, 213-252 ubilježeni su razni uobičajeni predmeti. Na stranicama 263-298, 303-304 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 11 upisana je bujuruldija Mehmed Salih Vedžihi-paše iz 1252. godine i pismo rumelijskog kazaskera Paša-zade Abdulkadira od početka ša'bana 1252. godine upućeno Muhammedu Hasib-efendiji gdje se na njega prenosi dužnost da bude naib kadije u Saraj Bosni. Na stranici 12 upisana je bujuruldija Mehmed Vedžihi-paše iz 1253. i pismo Mehmeda, Šerifa, kadije u Saraj-Bosni upućeno Muhammedu Hasib-efendiji kojom na njega prenosi kadijske poslove od početka ša'bana 1253.godine.

Sidžil 77: Godina 1254. i 1255/1838.-1839. Kadija je Hadži Salim Efendi-zade es-sejjid Mustafa-efendija. Ima 163 stranice. Korice su nepaginirane i neispisane. Prva stranica je nepaginirana, ispisana sitna registracija (svjedočenje da su stanovnici mahale Hadži Turhanove prodali 85 oka olova sa srušene munare). Na stranicama 1-2, 4, 161, 163 upisane su registracije uobičajenih predmeta. Stranice 3, 5-6, 9-12, 62, 103-138, 157-159, 162 su neispisane. Na stranici 7 upisani su dokumenti o postavljenju kadije (zahvala Bogu od početka ša'bana 1254.godine, ferman od 29. mjeseca zilkadeta 1253.godine o postavljenju bivšeg beogradskeg kadije Salim Efendi-zade Mustafa-efendije. Iza tog fermara slijedi još jedan ferman od 4. rebiulevvela 1255. u kom se nalaže spomenutom kadiji da počne obavljati kadijsku službu od početka ševvala 1255. godine, zatim slijedi zapečaćeno pismo Mehmeda Arifa, rumelijskog kazaskera). Na stranicama 8, 139-156, 160 upisana su vjenčanja. Na stranicama 13-61, 63-101 ubilježeni su uobičajeni predmeti (Na stranici 35 ubilježen je ferman iz 1251. godine a na stranicama 41 i 42 ostavinske rasprave iz 1255. godine. Također je ubilježena i jedna vakfija iz 866. godine koju je s originalom sravnio Mahmud, sin Saduddina poznat kao Nevalizade, kadija u Saraj-Bosni. Na toj vakfiji nalaze se potpisi nekoliko kadija). Na stranici 102 nalazi se potpis i pečat kadije Salim Efendi-zade Mustafe.

Sidžil 78: Godina 1255.-1257/1839.-1841. Kadija je Muhammed Hasib-efendija, sin Hadži Ibrahima, od početka mjeseca zi-l-kadeta 1256. do kraja ševvala i Hadži Mustafa Muhibbi od početka zi-l-kadeta 1256. godine. Stranica 238. Šir. 16cm, duž. 47,5cm. Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Paginacija je dvostruka. (Obje paginacije su ispisane crvenim mastilom. Ovdje vrijedi paginacija koja počinje sa strane na kojoj se bilježe uobičajeni predmeti). Na stranicama 1-4, 235-238 ispisane su registracije raznih sitnih predmeta. Stranice 5-6, 8-10,

12, 198-212, 233 su neispisane. Na stranici 7 upisan je defter/popis knjiga. Na stranicama 213-232, 234 ubilježena su vjenčanja. Na stranici 11 ubilježena je zahvala kadije Bogu s početka zilkadeta 1255.godine. Na ovoj stranici upisana je i bujuruldija Mehmed Salih Vedžihi-paše, bosanskog valije kojom obavještava da je za naiba u Saraj-Bosni postavljen Muhammed-efendija. Ostali dokumenti o postavljenju nisu ubilježeni. Na stranicama 13-197 upisani su uobičajeni predmeti

Sidžil 79: Godina 1257.-1260/1841.-1844. Kadija je Debbag-zade Mehmed Šerif, Baltadži-zade Ali Riza i Seid Efendi-zade Mehmed Riza i njihov naib Ahmed Naim-efendija, sin Osman-efendije. Stranica 486. Šir. 16,5cm, duž. 47cm. Korice su paginirane i ispisane. Na stranicama 1-5, 482-486 upisane su uobičajene registracije. Stranice 6-7, 414-429 su neispisane. Na stranicama 430-481 upisana su vjenčanja. Na stranici 9 ubilježena je zahvala kadije Ahmed Naim-efendije Bogu spočetka rebiulevela 1257.godine, murasela kadije u Saraj-Bosni Debbag-zade Mehmed Šerifa upućena Mevlana Ahmed Naim-efendiji na kojeg prenosi nijabet u spomenutom kadiluku da obavlja te poslove od početka rebiulevela 1257.godine. Na stranici 11 upisano je pismo rumelijskog kazaskera od početka zilhidždžeta 1257. godine upućeno naibu kadije. Na ovoj strani je također ubilježeno pismo mutesarrafa Saraj-Bosne Ali Rizaa upućeno Ahmed Naim-efendiji da se od početka džumadelule 1258. postavlja na dužnost naiba; pismo Seid Efendi-zade Mehmeda Rizaa, kadije u Saraj-Bosni upućeno Ahmeda Naim-efendiji od početka džumadelule 1259. godine kojim mu prenosi poslove da bude naib u Saraj-Bosni. Na stranicama 8, 10, 12-413 upisani su uobičajeni predmeti. (Npr. na stranici 262 ubilježen je muhimmat defter za tvrđavu u Saraj Bosni datiran 15. rebiulevela 1260. godine. Ispod navedenog deftera nalazi se potpis seraskera i kadije Ahmeda Naima, naiba u Saraj-Bosni. U ovom sidžilu nalazi se više ubilježenih ovjera Hafiz-Saliha Ruhanije, naiba iz Saraj-Bosne).

Sidžil 80: Godina 1260.-1261/1844.-1845. Kadija je muderris Muhammed Nuri-efendija.⁶² Stranica 178. Šir. 16,5cm, duž. 47cm. Ima kartonski povez sa kožnim hrbatom koji je oštećen. Paginacija je dvostruka. (Obje paginacije označene su crvenim mastilom. Ovdje vrijedi paginacija sa lijeve strane riječi "sahifa") Korice su paginirane i ispisane.

62 U Spomenici Muhamed Enveri.

Na stranicama 1-2, 103-104, 177-178 upisane su uobičajene registracije. Na stranicama 13-101, 107-136 upisani su uobičajeni predmeti. Na stranici 5 ubilježena je kadijska zahvala Bogu, pismo-murasela mutesarifa sarajevske kaze Mehmeda Kadrije upućena Muhamedu Nuri-efendiji da se od početka džumade-lule 1260. godine na njega prenose kadijski poslovi. Na stranici 107 ubilježena je zahvala Mustafa Muhibbi-efendije Bogu i bujuruldija bosanskog valije Osmana Nuri-paše iz 1261. godine kojom postavlja glavnog pisara sudnice u Saraj-Bosni Hadži Mustafu Muhibbi-efendiju na mjesto vekili naiba). Stranice 4, 6-12, 102, 105-106, 137-152, 173-176 su neispisane. Na stranicama 153-172 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 81: 1261. i 1262/1845. Kadija je bivši erzurumski kadija Šejh Ismail Hakki Efendi-zade Ahmed Tevhidi-efendija. Stranica 244. Šir. 17cm, duž. 50cm. Ima kartonski povež s kožnim hrbatom. Paginacija je dvostruka. (Obje paginacije ispisane su crvenim mastilom. Ovdje vrijedi paginacija sa lijeve strane riječi "sahifa"). Tekst je ispisan i na paginiranim koricama. Na stranicama 1-2, 243-244 upisane su uobičajene registracije. Na stranicama 3-193, 241-242 ubilježeni su uobičajeni predmeti. (Na stranici 7 stoji zahvala kadije Bogu datirana mjeseca džumade-lule 1261. godine, ferman o postavljenju kadije od početka džumadelule 1261. godine upućen bivšem erzurumskom kadiji Šejh Hakki Efendi-zade Ahmed Tevhidi-efendiji, te još jedan ferman upućen sadašnjem bosanskom kadiji Šejh Hakki Efendi-zade Mevlana Ahmedu Tevhidi-efendiji da mu se dužnost produžava za još četiri mjeseca. Na stranici 28 nalazi se potpis kadije Mehmeda Emina a na stranicama 188 i 191 Hadži Mustafe Muhibbije, naiba u Saraj-Bosni). Stranice 194-214 su neispisane. Na stranicama 215-240 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 82: Godina 1262.-63/1845.-46. Kadija je Mufti-zade es-sejjid Abdurahman iz Niša. Stranica 249. Šir. 17cm, duž. 51cm. Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-3, 247-249 upisane su registracije uobičajenih predmeta. Stranice 4, 6-7, 148-227 su neispisane. Na stranici 5 ispisana je zahvala Bogu datirana početkom ramazana 1262. godine, ferman ilam - obavijest o postavljenju kadije Mufti-zade Abdurrahman-efendije datirana mjeseca muharrema 1262. godine da kadija preuzme dužnost od početka džumade-lule 1262. godine i drugi ferman o preuzimanju dužnosti spomenutog kadije datiran početkom ramazana 1262.godine da mu se od kraja ša'bana 1263. godine produžava služba za dva mjeseca. Na stranicama 8-147 ubilježeni su

uobičajeni predmeti. (Na stranici 68. kadija Abdurahman potpisao se kao Abdurahman Esad.)⁶³ Na stranicama 228-246 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 83: Godina 1263. i 1264/ 1847.-1848. Kadija je Filibevi Huseinbeg-zade mir es-sejjid Mehmed Izzet.⁶⁴ Stranica 157. Šir. 19,5cm, duž. 56cm. Korice su paginirane i ispisane sitnim registracijama. Ima kartonski povež sa kožnim hrbatom. Na stranicima 1, 4-5, 7, 155-157 ubilježene su uobičajene registracije (npr. defter za ćumur nahije Kreševo i Fojnica; pismo Ismet-beg-zade Arifa upućeno bosanskom muftiji i slično). Na strani 6 upisani su dokumenti o postavljenju navedenog kadije. Stranice 2-3, 8-11, 111-134, 152-154 su neispisane. Na stranicama 12-110 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranici 6 upisana je zahvala kadije Bogu datirana mjeseca zilkadeta 1263. godine, ferman o postavljenju kadije od 29. redžeba 1263. godine, zahvala Bogu kadije Huseinbeg-zade Izzeta, ferman upućen privremeno postavljenom bosanskom kadiji Filibevi Husein-beg-zade Mevlana Mehmedu Izzet-efendiji. Na stranicama 135-151 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 84: Godina 1265./1848. Kadija je Ali Ahmed Ataullah, naib u Saraj-Bosni.⁶⁵ Stranica 160. Šir. 18cm, duž. 55cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija obilježena crvenim mastilom) Korice su nepaginirane i neispisane. Na stranicama 1-2, 159-160 upisane su sitne registracije. (Npr. na stranici 1 ubilježen je defter za ćumur nahije Fojnica). Stranice 3-5, 101-138, 156-158 su neispisane. Na stranicama 8-100 ubilježeni su uobičajeni predmeti. Na stranici 6 ima ubilježena zahvala Bogu datirana početka mjeseca zilkadea 1264 godine, ferman brusanskom muderrisu, sadašnjem eminul-fetva Mevlana Mehmedu Refiku o postavljenju od mjeseca zilkadea 1264. godine, pismo s pečatom rumelijskog kazaskera o postavljenju "ber vechi mevlevijet" brusanskog muderrisa Mehmeda Refika, pismo-murasela bosanskog kadije Mehmeda Refika kojim postavlja kao svog naiba Ahmeda Ataullah- efendiju. Na stranici 7 upisano je pismo-murasela nekibu-l-ešrafa Hasana el-Husnija upućeno mir es-sejjid Mustafa Hajrudin-efendiji. Na stranicama 139-155 ubilježena su vjenčanja.

63 U Spomenici kao sidžil 82 ubilježeno: 1263-64/1847-48. Kadija Muhamed Izet Huseinbeg-zade.

64 U Spomenici ubilježen pogrešno kao sidžil 82. Kadija Muhamed Izet Huseinbeg-zade.

65 U Spomenici ubilježen pod brojem 83: Kadija Muhamed Refik, fetva emin, vršio dužnost naib Ahmed Ataullah. Pod brojem 84 u Spomenici stoji ubilježen sidžil iz 1265.-1266., kadija Muhamed Enis Mufti-zade, vršio dužnost Ismail Hakki Mufti-zade.

Sidžil 85: Godina 1266/1849.⁶⁶ Kadija je Mehmed Enis Mufti-zade⁶⁷ i njegov naib Ismail Hakki. Stranica 167. Šir. 18, duž. 55,5cm. Paginacija je dvostruka. (Ovdje vrijedi paginacija označena crvenim mastilom). Korice su nepaginirane i neispisane. Na stranicama 1-2, 126 upisane su uobičajene sitne registracije. Stranice 3, 5, 84-89, 96-97, 100-104, 125, 127 su neispisane. Na stranici 4 stoji zahvala Bogu koja sadrži ime Ismail Hakkija, naiba kadije, pismo-murasela Mehmeda Enisa Mufti-zadeta upućeno Ismail Hakki-efendiji kojim ga postavlja za naiba, od početka zilkadeta godine 1265., pismo s pečatom/muhurlu mektub Abdullaha, rumelijskog kazaskera kojim se postavlja kadija Mehmed Enis -efendija da vrši dužnost mule u Saraj-Bosni. Na stranicama 6-83, 90-92, 98-99 upisani su uobičajeni predmeti. (Na stranici 99 upisan je potpis sarajevskog kadije Hafiza Husejina Kazima). Na stranici 93 ubilježen je pečat i potpis kadije Mufti-zade Ismaila Hakki-efendije. Na stranicama 105-124 ubilježena su vjenčanja.

Sidžil 86: Godina 1231., 1232., 1233/1815.,1816., 1817. Kadija je Hadži Ebu Bekir-efendija. Stranica 65. Šir. 15,5cm, duž. 41,5cm. Stranice su bile nepaginirane. Paginacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Na stranicama 1-65 upisani su uobičajeni predmeti. Stranice 1-2, 21 su oštećene. Na stranici 55 ubilježena je godina 1237. a na stranici 52 godina 1239. Na stranici 28 upisana je zahvala kadije Allahu, pismo-murasela Hadži Ebu Bekira upućeno Ali Šakir-efendiji kojim ga postavlja naibom u fojničkoj nahiji. Na stranici 44 upisana je murasela kadije Hadži Ebu Bekira upućena naibu Kiri-zade Mehmedu. Na stranici 46 upisana je murasela sarajevskog naiba Mehmeda Tahira kojom postavlja kao naiba u nahijama Fojnici i Kreševu Jusufa Kadi-zade Mehmeda Emin-efendiju. Na stranici 58 ubilježena je murasela Mehmeda Tahira,⁶⁸ kadije u Saraj Bosni upućena Mevlana Kiri-zade Mehmedu Sadik-efendiji kojom na njega od početka ševvala 1238. prenosi šerijatske kadijske poslove nahije Kreševa i Fojnice. Nema ubilježenog fermana niti kazaskerovog pisma o postavljenju kadija. Na stranici 2 ispod ilama ima potpis kadije es-sejjid Abdulkerima, naiba u nahiji Fojnica. Na stranici 41 ilam je potpisao kadija Mehmed Šakir, naib u nahiji Fojnica Na stranici 48 ubilježen je

66 U Spomenici pod brojem 85: 1267.-68/1849.-18.

67 Kadija Muhammed Enis Mufti-zade.

68 V. sidžil 62, Mehmed Tahir vršio dužnost naiba 1237.-1238. godine.

ilam sa potpisom es-sejjida Mehmeda Šakira, kadije u gradu Saraj -Bosna. Na stranici 44 ubilježeno je pismo Hadži Ebu Bekira, kadije u Saraj-Bosni upućeno Mehmeda Sadik-efendiji kojim mu prenosi šerijatsko-sudske poslove u nahiji Fojnica sa Kreševom. U ovom sidžilu predmeti nisu razdvojeni na sitne bilješke i vjenčanja i ostale predmete. Ima samo nekoliko vjenčanja ubilježenih na stranici 52-53. Ostalo su sve, uglavnom, fermani, bujuruldije, defteri (str. 8, 12, 13, 55).

Sidžil 87: Godina 1267. i 1268/1850.-1852.⁶⁹ Kadija je Sivasi-zade Jusuf Zijauddin. Stranica 170. Šir. 17cm, duž. 38,5cm. Korice su nepaginirane i ispisane sitnim registracijama. Paginacija je označena grafitnom olovkom. Na stranicama 1-2, 6-8, 167-169 upisane su sitne registracije (raznih deftera i slično). Stranice 3-5, 9-10, 45, 164-166, 170 su neispisane. Na stranicama 11-44, 46-132 ubilježeni su uobičajeni predmeti. (Na stranici 11 upisan je kadijski ilam koji je potpisao Ad-da'i, kadija u Saraj-Bosni. Na stranici 12 ubilježeni su predmeti vezani za postavljenje kadije, zahvala Bogu kadije Sivasi-zade Jusufa Zijauddina, ferman od 4. rebiulevvela o postavljenju kadije spočetka zilkadeta 1267. godine. Nema uobičajenog kazaskerovog pisma). Na stranicama 133-163 upisana su vjenčanja.

U ovom defteru za razliku od ranijih u kojim su većinom ubilježeni fermani, bujuruldije, kadijski ilami, hudžeti, arzuhali ubilježeni su većinom ostavinski defteri a ima i vakfija. Radi ilustracije ćemo navesti neke stranice sa predmetima koji su na njima ubilježeni:

Ostavinski defteri upisani su na sljedećim stranicama: 16-19, 20-21, 23-35, 70-80, 83-91, 93-95, 96- 105, 123-126, 108-116, 118-124, 126, 131, 132. Na stranicama 27-29 upisan je popis esnafa po čaršijama. Na stranici 13 ubilježena je bujuruldija Omer-paše. Na stranici 92 upisan je arzuhal. Jedan ferman ubilježen je na stranici 106-107. Na stranici 14-15 upisan je spisak topova i drugih vojnih potrepština. Na stranicama 6-8 ispisani su defteri koji evidentiraju građu za carsku kasarnu koju su obavezni dati određeni džemati. Na stranicama 37-43 ubilježen je defter koji opisuje konake na kojima je smješten četvrti tabor četvrtog pješadijskog puka rumelijske carske vojske, oficiri i neferi. Na stranici 81 ubilježena je vakfija. Na stranici 76 vakfiju je potpisao Ahmed Ataullah, naib u gradu Saraj -Bosna. Usto stoji i drugi potpis: Sivasi-zade Jusufa Zijauddina.

⁶⁹ U Spomenici ubilježen kao sidžil 85. (poslednji sidžil)

About *sijills* in Gazi Husrev-begs library

Gazi Husrev-begs library in Sarajevo certainly represents the most valuable inheritor of historical cultural heritage originating from Bosnia of Othoman period. At year 1932. in the register of this Institution 84 protocols of Sheriah Court in Sarajevo and one of the similar Court from Mostar have been registered.

It is important to say that Gazi Husrev begs library within its archive of protocols has got 4 eldest protocols originating from XVI century. Up to date in its possession the library already has 88 protocols of huge value.

The work of our colleague, as known to us, represents the first effort to present by the attentive analysis the Gazi Husrev beg library's archive of protocols in one integral text. Apart from the valuable information, all documents are namely presented, wether they were complete or incomplete, healthy or damaged, registered or non-registered. Also, it has been pointed out to which sheriah-legal territories every single protocol belongs as well as the name of every Qady who wrote it.

This kind of historical heritage in scientific-research work is treated as valid and reliable sources for illuminating the historical circumstances in the past times, for strengthening of political and cultural fluctuations, economical and social occasions that, in this case, were dominating in Bosnia and were characterizing the Othoman empire.

In this regard it is important to evaluate the value of this research for the learning of history of Bosnia and Herzegovina.

